

VERKIEZINGSPROGRAMMA
2014-2018

PAL GROENLINKS
NATUURLIJK EIGENZINNIG SOCIAAL

Verkiezingsprogramma 2014-2018

NATUURLIJK EIGENZINNIG SOCIAAL

2

Verkiezingsprogramma 2014-2018 PAL GroenLinks Leeuwarden
Zoals vastgesteld tijdens de algemene ledenvergadering van 22 juni 2013.

Fotografie: Dieneke Bulens, Rudy Gnodde en Line Hut.

PAL GroenLinks doet zijn uiterste best om alle rechthebbenden m.b.t. de fotografie in dit verkiezingsprogramma te achterhalen, heeft u vragen of opmerkingen rondom de fotografie, neem dan contact met ons op.

Inhoudsopgave

1. Een sociale gemeente biedt kansen aan iedereen	6	4. Een dienstverlenende en democratische gemeente	41
A. Duurzame economie en werkgelegenheid	8	A. Politiek bestuur en zeggenschap	42
B. Initiatieven van onderop	9	B. Allemaal anders en toch gelijk	43
C. Participatie	10	C. Leeuwarden internationaal	43
D. Uitkeringen en armoedebeleid	11	D. Dienstverlening en communicatie	44
E. Kansen voor de jeugd	14	E. Openbare orde en veiligheid	44
F. Onderwijs	15	F. Een sluitende begroting	46
G. Ouderen	17		
2. Een groene en gezonde gemeente	19		
A. Een schone en gezonde leefomgeving	20		
B. Natuur en dierenwelzijn	21		
C. Voedsel van dichtbij	23		
D. Zorg en welzijn	24		
E. Sport	25		
F. Verkeer en vervoer	26		
G. Klimaat en energie	28		
3. Divers wonen, leven en recreëren	31		
A. Een monumentale binnenstad	32		
B. Wonen en wijkenbeleid	33		
C. Dorpen met een eigen identiteit	35		
D. Recreatie en toerisme	37		
E. Kunst en cultuur	38		

VOORWOORD

Leeuwarden is op vele gebieden koploper, al heeft een college het in een tijd van crisis niet makkelijk. Zo waren bezuinigingen in de afgelopen vier jaren onvermijdelijk. We maakten scherpe keuzes door bijvoorbeeld wel te bezuinigen op het interne ambtelijk apparaat, maar niet op armoedebeleid en hulp aan vluchtelingen. Om een dynamische gemeente te blijven, hebben we daarnaast fors geïnvesteerd in kunst en cultuur, duurzame energie, wonen en bereikbaarheid.

Zo ben er ik trots op dat ik als wethouder Duurzame Ontwikkeling voor PAL GroenLinks samen met Leeuwarder bedrijven en instellingen in de afgelopen jaren honderden banen heb kunnen scheppen, miljoenen kilowatts aan stroom heb opgewekt en tienduizenden tonnen CO2-uitstoot heb bespaard. Als wethouder Wonen heb ik met de woningcorporaties afspraken gemaakt over de verduurzaming van sociale huurwoningen. Zo zorgen we concreet voor lagere woonlasten, meer wooncomfort en gezellige en groene buurten, wijken en dorpen. Door het centrum voor de kunsten om te vormen, krijgen nu álle kinderen op álle scholen kunst- en muziekonderwijs via Kunstkade.

Door vele nieuwe initiatieven is Leeuwarden een zelfbewuste provinciehoofdstad geworden. Tekenend voor die mentaliteit is het binnenhalen van de titel Culturele Hoofdstad van Europa 2018. Als wethouder Cultuur en lijsttrekker van PAL GroenLinks ben ik natuurlijk enorm trots dat we deze titel hebben binnengehaald én dat PAL GroenLinks eigenzinnig genoeg was om de kandidatuur vol te steunen toen andere partijen daar nog aan twijfelden.

Wat heeft PAL GroenLinks in petto voor de toekomst? Voor alles maken wij ons sterk voor mensen die het moeilijk hebben en reiken we de hand aan mensen die dat nodig hebben. Dus: mensen wonen in betaalbare huizen en niet op straat. Op school en onderweg naar school zijn kinderen veilig en voorzieningen zijn voor iedereen toegankelijk. Mensen die geen betaald werk hebben, helpen wij aan een baan en gaan we niet straffen door verplicht vrijwilligerswerk uit te voeren. De zorgtaken die de gemeente er straks bij krijgt, willen we toegankelijk houden voor iedereen en organiseren vanuit de wijken en dorpen.

Voor PAL GroenLinks gaat het scheppen van werk-gelegenheid samen met een beter milieu en een lagere energierekening: banen creëren door isoleren! Daarnaast blijven we investeren in onderwijs en de creatieve economie. De vestiging van het nieuwe poppodium en de kunstopleidingen van het Friesland College in het Harmoniekwartier maken dat hele gebied het culturele hart van niet alleen Leeuwarden, maar van de hele regio. Muziekcentrum Zalen Schaaf krijgt de kans om ook in de toekomst een eigenzinnige culturele voorziening te blijven.

Voor PAL GroenLinks is Leeuwarden een duurzame, bruisende en sociale gemeente, waar bewoners samen invloed hebben op de ontwikkeling van hun buurt, wijk of dorp. De toekomstige ontwikkeling van wijken en dorpen wordt niet meer van bovenaf door de gemeente opgelegd, maar door bewoners samen met de gemeente bedacht. Wij willen dat de samenleving 'behapbaar' wordt en dat mensen meer grip hebben op hun eigen toekomst. Waar het kan, wordt voortaan samen door bewoners in wijkbedrijven energie opgewekt, zorgen buurtbewoners voor elkaar of verbouwen mensen voedsel voor zichzelf, hun buurt of wijk. Daarmee hebben bewoners meer invloed op hun eigen omgeving, werkt de gemeente goedkoper en zijn mensen meer betrokken op hun buurt, wijk of dorp. Mensen werken samen, maar altijd op een door henzelf gekozen manier.

Zo blijft Leeuwarden die gemeente waar het goed wonen, werken, recreëren én studeren is. Een moderne gemeente waar de bijzondere historische binnenstad van Leeuwarden ook in de toekomst een aantrekkelijk winkelgebied heeft, Grou een belangrijk regionaal centrum blijft én de dorpen hun eigen unieke karakter houden.

Isabelle Diks,
Lijsttrekker

1. Een sociale gemeente biedt kansen aan iedereen

Door werk en onderwijs wordt innovatie tot stand gebracht, kunnen dingen worden gemaakt en diensten worden geleverd. Met werk wordt inkomen gegenereerd, maar het is ook een belangrijke bron van sociale contacten en zingeving. Met een teruglopende werkgelegenheid, hebben verschillende groepen een lastige uitgangspositie op de arbeidsmarkt.

De economische crisis is voor PAL GroenLinks (PGL) niet alleen een financiële crisis, het failliet van de zeepbel-economie, bonussen, aandelen en perverse marktwerking. Het is ook een ecologische en sociale crisis. We maken de aarde en de leefbaarheid kapot. We creëren onze eigen ziekten door vervuiling en stress. En we veronachtzamen de solidariteit.

Er wordt door de overheid een groter beroep gedaan op de burgers. Maar mensen willen zelf ook samen graag hun steentje bijdragen. Dat wil PGL faciliteren. Niet door te zeggen red je er zelf maar mee. Een nieuwe gemeente Leeuwarden in deze tijd van crisis en kansen zet in op samenredzaamheid. PAL GroenLinks (PGL) wil graag een ieder laten deelnemen aan de samenleving. Als dat met een volledige baan niet (direct) lukt, zijn er vele andere manieren om op een zinvolle manier deel te nemen aan de samenleving. Daarbij is het essentieel om aan te sluiten bij de talenten en voorkeuren van mensen zelf. Verplicht vrijwilligerswerk bestaat namelijk niet!

Armoedevoorzieningen zijn van belang om mensen die langdurig zonder werk zitten of die weinig inkomsten hebben, volwaardig te laten deelnemen aan de maatschappij. Het is vooral heel belangrijk dat jongeren niet met een 1-0 achterstand aan het leven beginnen. Met een goede aansluiting tussen onderwijs en werk moeten jongeren in staat worden gesteld om hun plek in de samenleving te vinden.

Ouderen zijn een snel groeiende doelgroep, waar de gemeente meer specifiek beleid op zou moeten maken. PAL GroenLinks ziet ouderen daarbij niet als kostenpost, maar als belangrijke bron van kennis en (levens)ervaring.

A. Duurzame economie en werkgelegenheid

Leeuwarden is dé banenmotor van Fryslân; een derde van alle werkgelegenheid in de provincie bevindt zich binnen onze gemeentegrenzen. De werkgelegenheid in onze gemeente neemt langzaam af, maar het inwonertal groeit door. Het percentage werklozen blijft de komende periode boven het landelijk gemiddelde. Als gevolg van de economische crisis stijgt het mogelijk nog verder. Daarom zet Leeuwarden alle zeilen bij om de werkgelegenheid in onze gemeente te behouden en te versterken. Dit geldt vooral voor het lager geschoold werk, want daar zit in Leeuwarden de meeste werkloosheid. Daarnaast blijft behoud van hooggeschoold werk voor de toekomstige ontwikkeling van onze gemeente van groot belang. Hier komt immers de meeste innovatie en nieuwe bedrijvigheid vandaan.

De ontwikkeling van de huidige, Friese economie tot een duurzamere, lokale economie, draagt bij aan minder vervoerskilometers, een beter gebruik van grondstoffen en meer werkgelegenheid. De gemeente zet stappen naar een kennisintensieve, duurzame en lokale economie. Dit doet zij door combinaties van opleiding, innovatie en bedrijvigheid te faciliteren én hierin te participeren.

PAL GroenLinks (PGL) wil de bestaande economische speerpunten van Leeuwarden versterken:

1. Watertechnologie (Wetsus);
2. Duurzame en schone energie;
3. Agri-food (voedselindustrie).

In de afgelopen collegeperiode zijn mede dankzij PAL GroenLinks meer dan 500 arbeidsplaatsen gerealiseerd in deze sectoren. Deze sectoren willen wij combineren met het midden- en kleinbedrijf (MKB), de creatieve economie en het toerisme. Juist in de combinaties zitten namelijk de nieuwe banen. Zo blijft Leeuwarden in de toekomst ook de belangrijkste banenmotor voor Fryslân.

1. Succesvol economisch beleid vraagt om een betrouwbare overheid die continuïteit en stabiliteit waarborgt. PGL wil in de komende periode het succesvolle economisch beleid met combinaties tussen onderwijs, innovatie en het bedrijfsleven voortzetten. Met deze aanpak kunnen we in Leeuwarden drie vliegen in één klap slaan: we participeren in de ontwikkeling van groene, innovatieve technieken, we 'vergroenen' de gemeente en de regio én creëren duurzame banen (zie punt 10).
2. Door minder te subsidiëren en meer te participeren, vloeien opbrengsten van investeringen terug in de gemeenschapskas. Daarmee kunnen nieuwe investeringen worden gedaan (revolverend fonds).

3. PGL wil overheidsdiensten, zoals de Belastingdienst, het CJIB en het gerechtsgebouw, in Leeuwarden behouden. Deze diensten zorgen voor werkgelegenheid.
4. PGL ziet het MKB als een belangrijke banenmotor. In een georganiseerd overleg ondersteunt en faciliteert de gemeente het MKB waar nodig.
5. PGL ziet de Leeuwarder binnenstad als bloeiend winkelhart van Fryslân. Daarnaast heeft Grou een belangrijke regionale functie en zijn de winkels in wijken en dorpen van belang voor de dagelijkse boodschappen. Wij willen geen plannen die concurreren met de detailhandel van de binnenstad of met de fijnmazige winkelstructuur in de dorpen. De enige plek die in aanmerking kan komen voor nieuwe perifere detailhandel is de Werpsterhoek.
6. Wij vinden keuzevrijheid van ondernemers en consumenten belangrijk. Winkels zouden daarom zelf moeten kunnen bepalen of ze op zondag open zijn.
7. Voor alle wijken in de stad en voor de dorpen moet het mogelijk zijn dat inwoners een supermarkt of minimarkt op fiets- of loopafstand in de buurt hebben. Hiermee houden we rekening met het beleid van winkelspreiding.
8. PGL wil een betere koppeling tussen de opleidingen in onze kennisinstellingen en het (toekomstige) aanbod van hoogwaardige werkgelegenheid. Naast watertechnologie als bestaand speerpunt, wordt het acquisitiebeleid ingezet om bedrijven op het gebied van duurzame energie en de Agri- & Foodsector naar Leeuwarden te halen.
9. Dankzij de hogescholen in Leeuwarden beschikt de stad over een groot potentieel aan creatieve en arbeidsintensieve bedrijvigheid op het gebied van (pop)muziek, vormgeving, multimedia en (serious) gaming. PGL ziet goede mogelijkheden om creatieve

werkgelegenheid voor Leeuwarden te behouden door in deze periode voor startende (creatieve) bedrijven de Blokhuispoort als broedplaats te handhaven.

10. PGL wil dat de gemeente het verduurzamen van particuliere woningen blijft stimuleren. Met de campagne 'Slim wonen in Leeuwarden' creëren we veel groene banen door het plaatsen van bijvoorbeeld zonnepanelen en warmtepompen en door het isoleren van woningen te stimuleren. Met het verduurzamen van bestaande woningen kunnen bouw- en installatiebedrijven hun werknemers aan het werk houden. Zo blijft expertise in de bouw voor de Friese regio behouden.

B. Initiatieven van onderop

De overheid besteedt veel taken uit aan grote semi-commerciële of semipublieke bedrijven. Dit geldt bijvoorbeeld voor het ophalen van afval, het groenbeheer en het uitvoeren van het welzijnswerk. De markt levert echter niet altijd wat de consument wil, de overheid versobert haar dienstverlening en daarmee ontstaan wijk- en buurtinitiatieven van onderop. Mensen gaan gezamenlijk duurzame energie inkopen of produceren, beginnen gezamenlijk een volkstuin, organiseren zorg in kleinschalige buurtorganisaties of proberen door de oprichting van een wijk- of bewonersbedrijf klussen op te pakken. De meerwaarde van deze initiatieven is dat bewoners gezamenlijk doelen kunnen stellen en resultaten behalen, de binding met de wijk toeneemt en dat de opbrengsten voor de lokale gemeenschap beschikbaar blijven. Een mooi voorbeeld hiervan is de dorpsmolen van Reduzum, waarmee al 17 jaar inkomsten worden gegenereerd voor het dorp.

In verschillende wijken in Leeuwarden zijn bewoners-bedrijven opgericht of in oprichting. Zij willen werk dat binnen de wijk gebeurt, zoveel mogelijk door eigen bewoners laten uitvoeren. Dit vergroot de binding met de directe omgeving en de opbrengsten kunnen worden benut voor opleidingen of investeringen in het dorp of de wijk. Door met laagdrempelige werkzaamheden te beginnen, ontstaan kansen, wordt werk gecreëerd of ontstaan creatieve broedplaatsen. Voorbeelden van werkzaamheden zijn: opruimen van zwerfafval, schoonmaken van portieken, reparatie- en kluswerkzaamheden, lichte zorgverlening, het onderhouden van privé-tuinen, naaiwerk en meubels maken.

1. PGL wil dat de gemeente gaat experimenteren met het uitvoeren van een deel van de (volgens de wet) gemeentelijke taken door wijkbewoners, zoals het ophalen van afval en het onderhouden van het (openbaar) groen. De kwaliteit van de werkzaamheden en de vrijwillige inzet van wijkbewoners is voor PGL daarbij een voorwaarde. Wij willen bijvoorbeeld geen bewonersbedrijf dat onkruid gaat bestrijden met behulp van de gifspuit!
2. PGL wil dat de gemeente bewonersbedrijven gaat ondersteunen door juridische en financiële expertise beschikbaar te stellen, materialen uit te lenen of (tijdelijk) bedrijfsruimte beschikbaar te stellen in leegstaande (gemeentelijke) gebouwen.
3. PGL wil lokale energiecoöperaties ondersteunen door kennis beschikbaar te stellen en er bij de Rijksoverheid op aan te dringen dat particulieren energie aan elkaar kunnen gaan leveren zonder dat daar belasting op wordt geheven (salderen).
4. PGL wil dat elk dorp of elke wijk de mogelijkheid krijgt om een eigen moestuin in te richten. Deze kan worden gebruikt voor het verbouwen van voedsel, voor

het houden van culturele evenementen en voor het scheppen van werkgelegenheid. Initiatieven worden gesteund door braakliggende gronden beschikbaar te stellen, deze initiatieven te faciliteren en kennis op het gebied van groenonderhoud beschikbaar te stellen.

C. Participatie

Werk is belangrijk als bron van inkomsten en als manier om deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Economische tegenwind verstoort de werkgelegenheid en baanzekerheid in veel sectoren. Dat geeft werkzoekenden als jongeren, lager opgeleiden en ouderen een lastige uitgangspositie. Daarnaast is het sociale domein sterk in beweging. Opeenvolgende kabinetten hebben plannen gepresenteerd voor de omvorming van de bijstand, de regelingen voor de sociale werkvoorziening (WSW) en uitkeringen voor jonge arbeidsgehandicapten (Wajong). Deze worden samengevoegd tot één nieuwe wet: de Participatiewet. Hierin wordt een groter beroep gedaan op de zelfredzaamheid van werkzoekenden dan voorheen. Een groter wordende groep moet in de toekomst zelfstandig werk vinden op de arbeidsmarkt. PAL GroenLinks (PGL) is niet blij met dit kabinetsbeleid. Het beleid van de Rijksoverheid zorgt er namelijk voor dat gemeenten minder geld beschikbaar hebben om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt weer aan het werk te krijgen.

1. PGL wil dat alle Leeuwarders kunnen deelnemen aan de maatschappij op een manier waarbij ze hun talenten optimaal benutten. De gemeente is er om mensen in staat te stellen mee te doen aan de maatschappij, zonder daarbij de regie over hun leven over te nemen.
2. Als gevolg van het kabinetsbeleid zullen meer mensen

uit de sociale werkvoorziening aan de slag moeten op de reguliere arbeidsmarkt. PGL wil dat de gemeente extra aandacht besteedt aan de begeleiding van deze groep. Elke baan kan op maat worden gemaakt. De gemeente moet daarbij het goede voorbeeld geven. Discriminatie van mensen met een arbeidshandicap wordt bestreden door consequent uit te gaan van dat wat mensen wél kunnen en anderen hiervan bewust te maken.

3. PGL heeft extra aandacht voor groepen die een lastige positie hebben op de arbeidsmarkt. Voor jongeren (en ouderen) worden leerwerkplekken gecreëerd, waardoor de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt wordt verbeterd.
4. Met het bedrijfsleven en werkgevers in de gemeente worden afspraken gemaakt over het bieden van stageplaatsen aan jongeren, werk aan arbeidsgehandicapten en langdurig werklozen.

D. Uitkeringen en armoedebeleid

Uitkeringen

Mede als gevolg van de aanhoudende economische en financiële crises, kiest de regering ervoor om steeds meer voorwaarden te verbinden aan het verstrekken van bijstand, WW- en Wajong-uitkeringen. Ons solidaire stelsel waarbij een uitkering een recht is, komt daardoor onder druk te staan. Begrippen als participatie, eigen

kracht en eigen verantwoordelijkheid staan hierbij centraal. Vrij vertaald: 'Als je niet kunt meedoen, is dat je eigen schuld'. Om de ingeboekte bezuiniging van de Rijksoverheid te realiseren, doen gemeenten steeds minder om mensen aan het werk te helpen en des te meer aan het controleren en 'opvoeden' van uitkeringsgerechtigden. Kwetsbare burgers worden de dupe van dit harde klimaat.

Het aantal bijstandsuitkeringen in Leeuwarden neemt toe doordat er in onze regio minder werk is. PAL GroenLinks (PGL) kiest daarom voor een sociale overheid die extra aandacht besteedt aan kwetsbare groepen. PGL gaat uit van een positief mensbeeld waarbij het vertrouwen in mensen centraal staat. PGL wil mensen uitnodigen, stimuleren en motiveren hun leven vorm te geven in vrijheid en verbondenheid met elkaar.

PAL GroenLinks (PGL) is voorbereid op de toekomst. Nú investeren in de scholing en het werkritme van mensen met een bijstandsuitkering heeft duurzame en positieve effecten. Mensen hebben daarmee een zinvolle tijdsbesteding, collega's en sociale contacten. Zodra de economie weer aantrekt zijn er dan ook voldoende ervaren en geschoolde werkkrachten beschikbaar.

1. PGL is van mening dat een bijstandsuitkering een recht is en geen gunst. Daarom is PGL tegen het verplichten van vrijwilligerswerk als tegenprestatie voor een bijstandsuitkering. Eigen keuze moet daarbij

12

gestimuleerd worden. Wel krijgen vrijwilligers met een bijstandsuitkering een vergoeding, die niet wordt afgetrokken van de uitkering.

2. Bijstandsconsulenten worden getraind in een respectvolle en bredere benadering van mensen. Zo wordt de mens weer centraal gesteld in plaats van het slechts naleven van protocollen en regels. Dit vergt een cultuuromslag. De kwaliteitscriteria die zijn opgesteld door het Fries Samenwerkingsverband Uitkeringsgerechtigden (FSU) vormen een goed uitgangspunt voor gesprekken met bijstandsgerechtigden. Voor de bijscholing van consulenten wil PGL geen dure bureaus inschakelen, maar putten uit de ervaring van mensen

die in de bijstand zitten/gezeten hebben.

3. PGL ondersteunt initiatieven die het mogelijk maken dat mensen met een bijstandsuitkering een bonus kunnen krijgen door het verrichten van additioneel werk dat nu blijft liggen. De gemeente past daarom de vrijlatingsregeling ruimhartig toe of werkt met een vrijwilligersbijdrage. De vrijlatingsregeling houdt in dat er naast de uitkering een substantieel deel van het verdiende loon mag worden behouden. Op die manier loont het om (met behoud van een bijstandsuitkering) te gaan werken en werkervaring op te bouwen. Bewonersbedrijven kunnen een goede plek zijn om in deeltijd op basis van vrijwilligheid werkzaamheden te verrichten. Vrijwilligerswerk mag geen verdringing betekenen van bestaande banen. Werk waarvoor een ander al betaald krijgt, wordt minstens met het minimumloon vergoed.
4. Bijstandsfraude zet ons solidaire systeem onder druk en kan niet worden geaccepteerd. Bij fraude is echter niet altijd opzet in het spel. Het te laat aanleveren van informatie wordt vaak al aangemerkt als fraude! Zolang er geen duidelijke opzet in het spel is, is het vertrouwen in mensen en normaal bejegenen van mensen voor PGL leidend. Bij moedwillige fraude blijven we het systeem hanteren van twee keer geel is rood.

Armoedebelid

Wie niet kan werken, hoeft in een rijk land als Nederland niet onder de armoedegrens te leven. Een bijstandsuitkering is momenteel dusdanig laag dat dit wel tot armoede leidt. Daarnaast is er een steeds grotere groep (zelfstandig) werkenden die net niet in aanmerking komt voor minimaregelingen en toch nauwelijks kan rondkomen. Het verschil tussen rijk en arm is groot en wordt steeds groter. Door stapeling hebben bezuinigingsmaatregelen voor lage inkomens vaak

grotere consequenties dan voor hoge inkomens. Armoede betekent dat zaken die voor de meeste inwoners vanzelfsprekend zijn, voor een aantal mensen buiten bereik liggen. Met minimaregelingen als de bijzondere bijstand blijven basisvoorzieningen toegankelijk.

PAL GroenLinks (PGL) ontziet de laagste inkomens en zal alle gemeentelijke mogelijkheden aanwenden voor reparatie van koopkrachtverlies. Geld dat wordt uitgegeven aan de minima komt bovendien rechtstreeks ten goede aan de (lokale) economie, omdat het bijna volledig wordt gespendeerd in onze regio.

1. Het bestrijden van de armoedeval (het effect dat optreedt wanneer iemand met een uitkering er financieel op achteruit gaat als hij of zij een betaalde baan krijgt) is prioriteit van PGL. De minimaregelingen worden binnen de wettelijke mogelijkheden zo ruimhartig mogelijk toegepast. Dit betekent dat mensen die tot 110% van de bijstandsnorm verdienen, recht hebben op een langdurigheidstoeslag, kwietschelding van gemeentelijke belastingen, een collectieve zorgverzekering en de bijzondere bijstand.
2. Ook voor mensen die net iets meer dan 110% van de bijstandsnorm verdienen, kunnen maatregelen nodig zijn om een aanvaardbaar inkomen te garanderen.
3. Mensen die langer dan een jaar een laag inkomen hebben of bijstand ontvangen, krijgen een langdurigheidstoeslag toegekend.
4. Cliëntenraden en belangenorganisaties worden nauwer betrokken bij de voorbereiding van nieuw inkomens- en minimabeleid.
5. PGL heeft er mede voor gezorgd dat de minima-regelingen eenvoudiger worden, waardoor er minder geld aan administratiekosten wordt uitgegeven en

meer aan de regelingen zelf. De toegankelijkheid van deze regelingen moet verder worden vergroot en niet-gebruik moet juist worden verminderd. Minima worden proactief benaderd en gewezen op hun rechten. Er komt een informatiebrochure waar alle regelingen overzichtelijk zijn opgenomen. Daarnaast komt er één aanvraagformulier waarmee verschillende zaken tegelijk kunnen worden aangevraagd.

6. Door voldoende compenserende maatregelen kan deels voorkomen worden dat mensen in de schulden raken. Door wanbetalingen vroegtijdig te signaleren, kan worden voorkomen dat schulden uit de hand lopen. De gemeente onderhoudt hierover contacten met opvangorganisaties, de Belastingdienst, woningbouwcorporaties en energiebedrijven. Mocht er desondanks toch een schuldenproblematiek ontstaan, dan ondersteunt PGL een degelijke en betaalbare schuldhulpverlening. Mensen kunnen niet jaren of generaties lang met een onbeheersbare schuld blijven zitten.
7. Om woonlasten zoveel mogelijk te verlagen, krijgen mensen met een laag inkomen via het gemeentelijke energieloket (www.slimwoneninleeuwarden.nl) informatie over energiebesparing of bijvoorbeeld LED-/spaarverlichting.
8. PGL heeft afgelopen collegeperiode gepleit om energiezuinigheid te koppelen aan bijzondere bijstand. Indien voor bijzondere bijstand witgoedapparatuur wordt aangeschaft (bijvoorbeeld een wasmachine of koelkast) dient de bijdrage toereikend te zijn voor een zo energiezuinig mogelijk apparaat (AA++), zodat de bijbehorende energielasten laag zijn.

E. Kansen voor de jeugd

Vanaf 2015 is de gemeente hoofdverantwoordelijk voor jeugdzorg, op zowel psychisch, sociaal en pedagogisch terrein. Dit omvat de Jeugdzorg, Jeugdreclassering, Centra voor Jeugd en Gezin en Jeugd GGZ. Kinderen en jongeren moeten kansen krijgen om op te kunnen groeien tot evenwichtige, sociale en zelfstandig handelende volwassenen, tot democratische en actieve burgers die zich naast hun persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing bekommeren om elkaar en onze aarde. Naast het behalen van een startkwalificatie op school is gezond opgroeien essentieel voor hun toekomstperspectief. Dit vraagt om een stimulerende en veilige omgeving, zodat mensen in vrijheid hun talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen en zo mee kunnen doen in de samenleving.

Kinderen die opgroeien in armoede hebben relatief vaak een achterstand op school en minder kansen om werk te vinden. Om ervoor te zorgen dat kinderen uit een armoedesituatie net zoveel kansen hebben als andere kinderen, verdienen zij extra aandacht. De transitie gaat samen met een forse bezuiniging vanuit de Rijksoverheid. Toch ziet PAL GroenLinks (PGL) ook kansen. Nu de regierol bij gemeenten komt te liggen, heeft ze ook de mogelijkheid om te sturen. Dit leidt tot minder versnippering en kokervisie van betrokkenen bij de jeugdzorg.

1. PGL wil dat jongeren zoveel mogelijk regie over hun eigen leven houden. Tot hun 18de zijn de ouders en de school de belangrijkste medeverantwoordelijken. Gezinnen die met jeugdzorg te maken krijgen, krijgen het recht om eerst zelf of in samenspraak met de jeugdzorg een veilig plan te maken met alle mensen die betrokken zijn, voordat de overheid ingrijpt.
2. De Jongerenadviesraad (JAR) is een belangrijk en regulier overleg van de gemeente met de jongeren. Ook in de wijkpanels moeten jongeren voldoende vertegenwoordigd zijn. De gemeente stimuleert betrokkenheid van jongeren door de JAR regelmatig om advies te vragen.
3. PGL wil een jongerencentrum in de binnenstad dat door, van en voor jongeren is. Hier kunnen jongeren elkaar ontmoeten en kan de Jongerenadviesraad (JAR) vergaderen (vergelijk Jimmy's in Groningen). Samenwerking tussen de verschillende instellingen (scholen, buurthuizen, politie) en de gemeente is van groot belang. Het is niet de bedoeling dat alle kinderen nauwlettend worden gevolgd en worden gelabeld, maar door een vroegtijdige signalering kan worden ingegrepen bij kinderen in een problematische situatie zitten.
4. PGL wil het Zakgeldproject voortzetten. Hiermee krijgen jongeren behalve zakgeld ook het gevoel wat verantwoordelijkheid inhoudt en doen maatschappelijke ervaring op.
5. PGL blijft het Jeugdsport- en jeugdcultuurfonds steunen, zodat alle kinderen mee kunnen doen aan alle activiteiten die van belang zijn voor hun ontwikkeling. Kinderen kunnen door een bijdrage van het fonds lid worden van een sportvereniging, sportkleding aanschaffen, aan sportactiviteiten deelnemen of cultuureducatie en muziekonderwijs krijgen.
6. De gemeente zorgt voor meer natuurlijke speelplekken, zodat kinderen worden gestimuleerd om buiten te spelen, samen te spelen en spelmogelijkheden te ontdekken.
7. PGL wil voor Leeuwarden een opvoedpoli. Een belangrijk verschil met het bestaande Centrum voor Jeugd en Gezin is dat een opvoedpoli een fysiek inlooppunt is voor ouders met problemen, maar ook voor jongeren zelf met problemen.

F. Onderwijs

Iedereen heeft recht op goed en passend onderwijs in een veilige leeromgeving. Gelijke kansen in het onderwijs betekent aandacht voor de ontwikkeling van kinderen, jongeren maar ook van volwassenen. Onze maatschappij is aan snelle veranderingen onderhevig. Door een leven lang te leren kunnen mensen, met al hun talenten, blijven deelnemen aan de steeds veranderende samenleving.

De aansluiting tussen de verschillende niveaus van onderwijs moet in voldoende mate worden gewaarborgd. Dit voorkomt mede dat jongeren buiten het onderwijs-systeem vallen. Ook de ouders van kinderen, als partners van de school, verdienen de nodige aandacht. Oftewel: verantwoordelijkheid nemen voor jezelf en elkaar!

Leeuwarden is met de aanwezigheid van meerdere mbo- en hbo-instellingen het onderwijscentrum van Fryslân. Door samenwerking van verschillende onderwijsinstellingen in de netwerkorganisatie University Campus Fryslân, worden ook nog eens universitaire masteropleidingen aangeboden. Daardoor wordt Leeuwarden steeds beter op de kaart gezet als studentenstad. PAL GroenLinks (PGL) wil dit profiel verder versterken.

Inspirerend onderwijs wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van het onderwijzend personeel. Zij worden voortdurend uitgedaagd zich verder te bekwamen op hun vakgebied. De relatie met het bedrijfsleven is daarbij van cruciaal belang. Duurzame projecten, als samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid (de drie O's) versterken de kwaliteit van zowel onderwijs als het bedrijfsleven.

De groene en gezonde school

1. Leren is niet alleen gericht op het vergaren van kennis en vaardigheden maar moet ook gericht zijn op goed en verantwoord burgerschap. Leren omgaan met diversiteit en zorg voor onze aarde zijn hierbij logische uitgangspunten.
2. Het leefklimaat op scholen is van belang voor de gezondheid en de prestaties van onze kinderen. Nieuwe scholen worden daarom op voldoende afstand van snelwegen en drukke provinciale routes gebouwd. Oude schoolgebouwen worden vervangen, wanneer de ventilatie en het leefklimaat in de gebouwen niet meer voldoen.
3. In de omgeving van scholen is verkeersveiligheid een belangrijk thema. Doordat ouders de omgeving niet veilig vinden, brengen zij de kinderen met de auto. Daardoor neemt de onveiligheid toe door geparkeerde auto's, overstekende kinderen, etc. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken wil PGL de omgeving van scholen zodanig inrichten dat kinderen veilig kunnen oversteken en auto's te gast zijn. Fietsen wordt gestimuleerd.
4. De gemeente stimuleert duurzame projecten binnen het onderwijs. Schoolkantines verkopen uitsluitend gezonde voeding. Samenwerking tussen scholen, wijkpanels, ouders en anderen binnen het project Eetbaar Leeuwarden levert een belangrijke bijdrage aan een gezonde en lokale voeding van kinderen op school én thuis.
5. Door de inzet van sport- en cultuurcoaches maken de kinderen uitgebreid kennis met alle educatieve mogelijkheden op het gebied van sport en cultuur.
6. Leeuwarden wil dat alle kinderen in het basisonderwijs in 2020 beschikken over voldoende kennis over voedsel en voeding. Voorbeeldprojecten zoals de Stadstuin in Techum, de Doarpstún van Snakkerburen, de buurttuin in Heechterp-Schieringen, de Leerschool voor Permacultuur en het buitenlokaal in het Leeuwarder bos van het Fries natuurmuseum

worden daarbij optimaal benut. Zo wordt natuur- en milieueducatie voor kinderen tastbaar gemaakt en in praktijk gebracht.

7. De groene schoolpleinen die door het initiatiefvoorstel van PAL GroenLinks zijn gerealiseerd, kunnen ook op andere scholen worden vormgegeven. Een groot deel van de natuur- en milieueducatie kan daardoor buiten plaatsvinden.
8. De gemeente faciliteert scholen om voortijdig schoolverlaten (VSV) zoveel mogelijk terug te dringen. Dit kan zowel door het, onder de regie van de gemeente, organiseren van overleg tussen de verschillende schoolniveaus. Daarnaast stimuleert de gemeente scholen door het beschikbaar stellen van gelden om de ouderbetrokkenheid bij de school te stimuleren.

Een scholingsaanbod voor iedereen

1. PGL wil inzetten op de vorming van brede scholen, waar onderwijs-, zorgvoorzieningen en kinderdagopvang worden gecombineerd en in een breed activiteitenprogramma voor kinderen wordt voorzien. Er zijn voldoende mogelijkheden om huiswerk te maken en naschoolse activiteiten uit te oefenen op het gebied van sport en cultuur. Met een combinatie van vakkrachten en vrijwilligers wordt een breed programma gerealiseerd.
2. De gemeente neemt haar taak in het kader van de Leerplichtwet serieus en ondersteunt scholen bij het voorkomen van schooluitval. In uitzonderingsgevallen kan leerlingen een alternatief leertraject worden aangeboden.
3. In de gemeente Leeuwarden wordt in overleg met het bedrijfsleven een volwaardig technisch vakcollege opgestart, om gekwalificeerde vakkrachten dicht bij het werk op te leiden.
4. Daarnaast pleit PGL voor een technotoets in het

basisonderwijs, geïntegreerd in de reguliere CITO toets. Dit om de tweedeling in waardering tussen intellectueel en praktisch onderwijs tegen te gaan.

5. Samenwerking met de netwerkorganisatie University Campus Fryslân (UCF) maakt het mogelijk universitaire masteropleidingen te organiseren, gekoppeld aan het Noord-Nederlandse topsectorenbeleid en de 'parels' van Leeuwarden: watertechnologie, duurzame energie, toerisme, healthy ageing, meertaligheid, creatieve economie en Agri&Food. PGL ziet de Watercampus als een goed voorbeeld: in samenwerking komen onderzoeksinstituten, bedrijven en overheden tot innovaties, werkgelegenheid en (regionale) economische ontwikkeling. PGL wil deze opzet ook op andere economische speerpunten toepassen.
6. Leeuwarden moet aantrekkelijker worden als studentenstad. Het openbaar vervoer en de fietsinfrastructuur moet optimaal worden ingericht voor studenten, te beginnen met betere fietsstallingen bij het NS-station. Met een cultuurpas krijgen studenten korting bij bezoek aan musea, de schouwburg, concerten en andere culturele activiteiten.
7. PGL wil dat de gemeente en het (regionale) bedrijfsleven samen het initiatief nemen voor het realiseren van meer stageplaatsen en leerwerktrajecten, vergelijkbaar met de nieuwe zuivelopleidingen.
8. Samen met de onderwijsinstellingen zet de gemeente stevig in op het omscholen van mensen die nu nog langdurig langs de kant staan. Daarbij wordt vooral geïnvesteerd in banen die in de toekomst nodig zullen zijn: in de zorg, in het onderwijs en in de techniek.

G. Ouderen

Nederland is in toenemende mate aan het vergrijzen. Het aantal 50-plussers in de gemeente Leeuwarden bedraagt zo'n 32.000, waarvan er 7.000 ouder zijn dan 75 jaar. De komende jaren groeit deze groep nog verder. Aangezien een centrumplaats vaak meer en betere voorzieningen heeft, heeft Leeuwarden een aanzuigende werking op omliggende gemeenten.

Waar ouderen vaak worden gezien als kostenpost, wil PAL GroenLinks (PGL) de kennis en (levens)ervaring van ouderen graag benutten. PAL GroenLinks (PGL) vindt dat bij toenemende vergrijzing ook een beter doelgroepenbeleid hoort. Speerpunten in dit beleid zijn met name gericht op wonen, zorg en welzijn. Niet alleen vanuit de gemeente of het collectief georganiseerd, juist in samenwerking met wijken en buurten krijgt ouderenzorg de komende jaren meer invulling.

1. PGL wil dat er een wethouder specifiek verantwoordelijk wordt voor de portefeuille ouderenbeleid. Daarnaast voert de gemeente structureel overleg met de samenwerkende ouderenbonden (SLO) over het te voeren beleid.
2. Er is een toenemende groep vitale ouderen. De gemeente stimuleert participatie van ouderen in het vrijwilligerswerk. De gemeente laat haar waardering zien voor vrijwilligers door deze jaarlijks in het zonnetje

te zetten en te belonen met een tegoedbon die kan worden besteed bij maatschappelijke culturele instellingen in Leeuwarden.

3. PGL ziet nieuwe mogelijkheden voor 'generatiewonen': verschillende generaties dicht bij elkaar. Samen, vanuit eigen keuze en verantwoordelijk voor elkaar.
4. PGL wil voorzieningen voor ouderen laagdrempelig organiseren. Dorps- en wijkgericht werken zijn hierbij het uitgangspunt.
5. PGL versterkt samenwerking tussen partners op het gebied van wonen en zorg. Door slimme ICT toepassingen (domotica), kunnen mensen langer thuis blijven wonen. PGL wil de hogescholen in Leeuwarden betrekken bij het ontwikkelen van dergelijke toepassingen.
6. De basisvoorzieningen blijven behouden voor degenen die om lichamelijke of psychische redenen niet langer zelfstandig kunnen wonen. Waar nodig neemt de gemeente het initiatief voor de vervanging van de huisvesting.
7. Samen met een ouderenadviseur - een 'meitinker' - kunnen ouderen bespreken welke zorg zij nodig hebben en wie ze daarvoor willen inschakelen. Voor minder mobiele ouderen is huisbezoek van een ouderenadviseur mogelijk.
8. Ervaren werkrachten zijn belangrijk voor het kennisniveau binnen bedrijven en overheidsinstellingen. PGL wil dat werkgevers zich inzetten om 50-plussers in dienst te nemen. Daarnaast moeten werknemers voldoende bijgeschoold worden om hun kennis en

vaardigheden op peil te houden. De gemeente is een grote werkgever en dient daarbij het goede voorbeeld te geven.

9. Zorg en welzijn richten wij zoveel mogelijk op preventie. Een ruim en betaalbaar aanbod van activiteiten zoals sport, beweging en valpreventie zorgt ervoor dat ouderen langer mobiel blijven. Bovendien bevordert dit de sociale cohesie.

2. Een groene en gezonde gemeente

PAL GroenLinks (PGL) staat voor een schoon en gezond Leeuwarden. Voor ons valt dat samen met een sociaal en groen Leeuwarden. Een schone leefomgeving maak je immers samen. Hoe schoon een buurt is, heeft direct effect op hoe mensen in een buurt of dorp samenleven. Uit steeds meer onderzoeken blijkt overduidelijk het verband tussen groen en gezondheid. Een gezonde leefomgeving is voor ons dus ook letterlijk een groene leefomgeving.

Schoon en gezond zijn geen abstracte begrippen maar tastbaar en concreet. Het gescheiden inzamelen van afval is iets wat we allemaal iedere dag concreet kunnen doen. Zo gebruikt de gemeente op initiatief van PAL GroenLinks (PGL) heet water in plaats van gif bij de onkruidbestrijding en dat willen we ook zo houden. Dáárom staat PAL GroenLinks (PGL) voorop als het gaat om het stimuleren van volks- en buurttuinen. Ook waren we betrokken bij het aangenomen initiatiefvoorstel Groene Schoolpleinen.

Groen betekent ook werkgelegenheid en is goed voor de portemonnee. Met het isoleren van woningen, het opwekken van duurzame energie en het lokaal produceren van voedsel wil PAL GroenLinks (PGL) banen scheppen, de milieudruk verminderen en besparen op maandelijks (energie)lasten.

Een groene gemeente nodigt uit tot sporten en heeft vanzelfsprekend beleid dat gericht is op fietsen en schoon vervoer.

A. Een schone en gezonde leefomgeving

Een schone en gezonde leefomgeving is goed voor iedereen. Veel mensen noemen gezondheid als een van de belangrijkste kernwaarden. Een schoon leefmilieu speelt daarbij een grote rol. Dat is niet alleen belangrijk voor nu maar zeker ook voor de toekomst en de volgende generaties.

Natuur en openbaar groen zijn van groot belang voor het welzijn van mensen. Openbaar groen produceert zuurstof, draagt bij aan het verminderen van CO2 en fijn

stof en biedt ruimte om te spelen en recreëren. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat mensen in een groene omgeving veel minder vaak ziek zijn en ook sneller revalideren. Daarnaast is een groene omgeving aantrekkelijk voor toeristen en draagt het bij aan de waarde van woningen. PAL GroenLinks (PGL) wil daarom meer openbaar groen in de gemeente en dit groen op een hoogwaardige en milieuvriendelijke manier onderhouden. Waar het kan, moedigen we ook particulieren aan om te investeren in een groene leefomgeving.

Soms lijkt het bijvoorbeeld goedkoper om gif te gebruiken bij de onkruidbestrijding. Maar dat is kortetermijndenken. Gif komt uiteindelijk in het grondwater en dan komen de kosten voor de waterzuivering weer terug bij de burger. Daarbij komen onaanvaardbare gezondheidsrisico's voor de toekomstige generaties. Zo krijgen we de rekening van het zogenaamd goedkopere gif later dubbel en dwars gepresenteerd. Dankzij PAL GroenLinks (PGL) gebruikt Leeuwarden al 15 jaar geen gif bij de onkruidbestrijding. Help ons om dat zo te houden! Houd Leeuwarden schoon en gezond!

1. Braakliggende gronden in wijken worden (tijdelijk) ingericht als speelplek of gemeenschappelijke tuin. De behoeften en inbreng van wijkbewoners zijn daarbij van doorslaggevend belang.
2. Onkruidbestrijding in de openbare ruimte vindt plaats op een milieuvriendelijke wijze. Het gebruik van gif is daarbij niet aan de orde. De gemeente gaat bewoners voorlichten over de risico's en nadelen van het gebruik van gifproducten in het tuinonderhoud.
3. Jaarlijks wordt (roulerend) in een aantal wijken een tuindag georganiseerd, waarbij de gemeente teelaarde beschikbaar stelt en eventueel tegels afvoert.
4. PGL wil dat tijdens de jaarwisseling een

vuurwerkverbod wordt ingesteld rond ziekenhuizen, verzorgingstehuizen en dierenopvang. Oud en nieuw moet leuk blijven voor iedereen!

5. Afval is voedsel. PGL wil dat de gemeente vaker bouwmaterialen en ander afval gaat hergebruiken. Hiervoor kan een pilotproject worden gestart in de Zuidlanden.
6. Om het hergebruik te verbeteren wil PGL het gescheiden inzamelen van afval stimuleren. In de wijk Zuiderburen wordt op dit moment een pilot gedaan met het omgekeerd scheiden van afval; papier en glas wordt daarbij opgehaald en de bewoners moeten het restafval zelf weggooien. Bij een succes kan deze manier van afvalscheiding worden uitgebreid naar de rest van de gemeente.
7. Bij het invoeren van gedifferentieerde tarieven (Diftar) gaan huishoudens meer betalen naarmate zij meer afval weggooien. PGL is voorstander van het principe 'de vervuiler betaalt' en wil een onderzoek naar het (gefaseerd) invoeren van dit systeem.
8. Via scholen en de bewonersbedrijven wil PGL vaker vrijwilligers én betaalde krachten inzetten voor het opruimen van zwerfafval. In navolging van andere gemeenten wordt jaarlijks een Himmeldei georganiseerd waarbij de hele gemeente een poetsbeurt krijgt.
9. Alle onderzoeken wijzen uit dat de Joint Strike Fighter (JSF) zal leiden tot meer geluidsoverlast. PGL zal zich daarom verzetten tegen de komst van dit vliegtuig naar de Vliegbasis Leeuwarden.
10. De gemeente moet terughoudend zijn met het plaatsen van nieuwe UMTS-masten. Omdat een aantal mensen overgevoelig is voor straling, past hier het voorzorg-principe.

B. Natuur en dierenwelzijn

Natuur en dieren hebben voor PAL GroenLinks (PGL) een intrinsieke waarde en zijn van grote waarde voor mensen.

We genieten enorm van fluitende vogels in onze leefomgeving en de huisdieren om ons heen. Beide dragen bij aan de kwaliteit van ons leven. Juist in een stedelijke omgeving wordt natuur als een extra belangrijke waarde beleefd. De aantrekkelijkheid van steden wordt verhoogd door groenvoorzieningen met een meer natuurlijke uitstraling, met meer ruimte voor inheemse flora en fauna en de mogelijkheid om dit te beleven. Dit geeft plekken voor kinderen om te spelen in de natuur en scoort hoog op leefbaarheid. Mensen blijken er zich sneller te ontspannen. Steden kunnen dan ook een bijdrage aan de biodiversiteit leveren. Insecten, zoals bijen zijn zelfs van levensbelang, omdat zij essentieel zijn voor de bestuiving van ons voedsel. En meer groen in de stad vermindert ook de kosten van wateropvang. Het is dus belangrijk om in de stad ruimte te geven aan natuur en natuurbeleving. In het intensief gebruikte landelijk gebied en daarmee ook in de dorpen rond Leeuwarden is steeds minder ruimte voor natuur, maar het is mogelijk ook daar de groene weilanden bloemrijker te maken en het is belangrijk om in de dorpen, net als in de stad, meer ruimte te geven aan natuur en natuurbeleving.

De manier waarop we onze dieren behandelen zegt iets over de mate van beschaving. Het mishandelen van dieren of het houden van dieren in onnatuurlijke omstandigheden moet daarom worden aangepakt.

1. Particulier en agrarisch natuurbeheer wordt door de gemeente aangemoedigd. Het bestemmingsplan

buitengebied krijgt de mogelijkheid om mee te werken aan de realisatie van nieuwe natuurgebiedjes en langs belangrijke recreatieve routes verleent de gemeente subsidie voor het natuurvriendelijk beheren van akkerranden en weilanden.

2. PGL heeft afgelopen college periodes het bomenbeleid sterk aangescherpt. Bij het kappen van meer dan 10 bomen, geldt daardoor een herplantplicht. Wij willen ook particulieren die minder dan 10 bomen kappen stimuleren om nieuwe bomen te planten. Hiervoor zou de gemeenten delen van de openbare ruimte kunnen aanwijzen.
3. Andere initiatieven van PGL zoals het bijenplan, de groene schoolpleinen en stadsvogels dragen bij tot een grotere biodiversiteit. Andere buurtinitiatieven zoals een vlindertuin in Nijlân juichen wij toe. Wij willen dat de gemeente deze initiatieven zo breed mogelijk faciliteert door het beschikbaar stellen van gronden of materialen.
4. Bij het maaien, aanplanten en snoeien van gemeentelijk groen wordt rekening gehouden met de voedselbehoefte van bijen, vlinders en vogels. De gemeente werkt mee aan de totstandkoming van een bijenlint, een aaneengesloten lint van wilde plantengroei tussen Boksumerdyk en Zuiderburen.
5. Wat betreft het maaibeleid is er in de afgelopen collegeperiode veel meer gelet op het laten groeien van bloemen en kruiden. Inwoners zijn er inmiddels aan gewend dat bij het maaien van bermen ook veel planten blijven staan. Met het oog op de biodiversiteit

steunt PAL GroenLinks dit beheer. Bijen en vlinders maken namelijk dankbaar gebruik van deze kleurrijke bermen.

6. PGL wil dat het plaatsen van nestkasten voor vogels en vleermuizen wordt gestimuleerd door voorlichting en het instellen van een subsidieregeling.
7. PGL wil dat de gemeente initiatieven in de dorpen voor het ontwikkelen van dorpseigen natuur zo breed mogelijk faciliteert door het beschikbaar stellen van gronden of materialen. Juist nu het agrarisch gebied steeds minder ruimte heeft voor natuur, is het belangrijk de dorpenatuur te versterken. Juist nu het aaisykjen sterk terug loopt en de weilanden niet meer toegankelijk zijn, is het belangrijk om de jeugd in de dorpen op een andere manier te betrekken bij natuur. Daarbij denken wij aan toegankelijke zwemplekken in heldere vaarten en natuurspeel terreinen.
8. PGL wil dat het houden van varkens en kippen in grote afgesloten ruimtes - zogenaamde intensieve veehouderij - wordt verboden. Geen megastallen in onze gemeentel!
9. PGL wil alleen meewerken aan de uitbreiding van melkveehouderijen die een diervriendelijke bedrijfsvoering kennen. Daarbij horen staltypes waar sprake is van een normaal dag- en nachtritme en natuurlijke luchtverversing. Ook het gebruik van een melkrobot wordt aangemoedigd, zodat de koeien zelf kunnen kiezen wanneer zij worden gemolken.
10. PGL wil de Dairy Campus bij Nij Bosma Zathe

inschakelen om onderzoek te doen naar diervriendelijke productiemethoden.

11. PGL wil voldoende loslooplekken voor honden. Wij vinden het goed dat de hondenbelasting wordt ingezet voor het inrichten van loslooplekken. Op die manier wordt rechtstreeks zichtbaar waar men belasting voor betaalt.
12. Wat PGL betreft worden circussen met wilde dieren in onze gemeente niet toegestaan.
13. De gemeente voert, samen met de omliggende gemeenten en de dierenbescherming, een actief beleid voor de opvang van (zwerf)dieren en gewonde dieren.

C. Voedsel van dichtbij

De productie van voedsel vindt plaats op steeds grotere afstand van de consument, onder anonieme omstandigheden. Dit systeem vereist het aan- en afvoeren van grote hoeveelheden veevoer, water en mest. Varkens uit Nederland worden in Italië geslacht om vervolgens weer in Nederland te worden verkocht. De winstmarges zijn klein en verdere schaalvergroting lijkt de enige manier om te overleven. In Nederland stopt jaarlijks ongeveer 5 procent van de boeren, met grote gevolgen voor de leefbaarheid van het platteland.

Daar tegenover staat een groeiende groep kritische consumenten die wil weten waar zijn/haar voedsel vandaan komt, hoe het is gemaakt, of er bestrijdingsmiddelen zijn gebruikt, enz. Verschillende mensen nemen de voedselproductie zelf ter hand. Volkstuinjes zijn helemaal terug van weggeweest en er zijn hele diverse gemeenschappelijke projecten opgezet zoals de Doarpstún bij Snakkerburen, de Stadstuin bij Techum, de gezonde buurttuin in Heechterp/Schieringen of de

Leerschool voor Permacultuur aan de Boksummerdyk.

Lokale voedselinitiatieven dragen bij aan het bewustzijn van mensen over de productie van het voedsel. Daarnaast is lokaal voedsel aanzienlijk minder belastend voor het milieu, omdat er minder kilometers worden gemaakt en minder voedsel bederft. Bovendien kan de lokale consument in overleg met de boer ervoor zorgen dat het voedsel zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen wordt verbouwd. PAL GroenLinks (PGL) wil daarom dat onze voedselketen 'behapbaar' wordt!

1. PGL wil de lokale economie stimuleren en de voedselketen korter maken door in te zetten op lokale voedselinitiatieven.
2. Eetbaar Leeuwarden is een beweging, die door bewoners, kennisinstellingen en bedrijven in gang is gezet. PGL wil dat de gemeente faciliteert en stimuleert. Wel heeft de gemeente een coördinerende rol in het beschikbaar stellen van braakliggende gronden, vergunningverlening en het met elkaar verknopen van initiatieven.
3. Mensen met een bijstandsuitkering en met groene vingers worden gefaciliteerd om zelf groente, fruit en kruiden te telen. De gemeente betaalt voor deze mensen de huur van het tuintje, de zaden en stelt eventueel gereedschap beschikbaar.
4. PGL wil dat bij het aanplanten van gemeentelijk groen vaker gekozen wordt voor fruit- en notenbomen.
5. PGL wil dat de gemeente Leeuwarden onderzoekt welke mogelijkheden er zijn om een keurmerk voor Liwwadder Streekproducten te realiseren. Met een keurmerk wordt de economie van stad en platteland weer rechtstreeks met elkaar verbonden.

D. Zorg en welzijn

Door de decentralisatie van de Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) en de jeugdzorg wordt de gemeente de belangrijkste speler in het zorgdomein. Gemeenten gaan bijvoorbeeld zorgen voor de begeleiding en persoonlijke verzorging aan huis. Er komen niet alleen nieuwe taken op de gemeente af, ook de 'efficiency-korting' die de landelijke overheid daarbij oplegt, is fors. Kortom, gemeenten moeten 'meer' gaan doen met 'minder' geld.

Dit alles noodzaakt tot een andere manier van zorg organiseren, maar ook tot een cultuurverandering bij de mensen die zorg nodig hebben. Hierbij staat voor PAL GroenLinks (PGL) de samenredzaamheid tussen mensen voorop. Zorg zal steeds meer een combinatie zijn van formele en informele zorg die mensen samen organiseren en aan elkaar geven. Professionals, mantelzorgers, familie, vrienden, burens, vrijwilligers en vooral ook mensen met een zorgvraag onderling.

PAL GroenLinks (PGL) is niet blij met de forse budgetkorting, maar ziet ook kansen om de zorg overzichtelijker, efficiënter en toegankelijker te maken. Doordat de gemeente de verantwoordelijkheid krijgt, in plaats van een anoniem zorgkantoor, kan zij door burgers worden aangesproken op de zorgverlening.

PAL GroenLinks (PGL) hanteert een aantal duidelijke uitgangspunten bij deze veranderingen. Deze zijn:

- Zorg wordt vanuit de vraag georganiseerd;
- Het aanvragen van zorg wordt overzichtelijker;
- Iedereen kan blijven deelnemen aan de maatschappij;
- Er wordt een vangnet in stand gehouden, dat voor iedereen toegankelijk blijft;

- Kleinschalige burgerinitiatieven worden gestimuleerd;
- Gemeenten gaan in dit geheel de regie voeren. Als regisseur is er ook een kans om het aanbod efficiënter op elkaar af te stemmen.

1. PGL wil dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Wij kiezen zoveel mogelijk voor een inkomensafhankelijke bijdrage. Die voorziet erin dat iedereen kan meedoen in de samenleving. Uitgangspunt is een solidaire en sociale gemeente, die extra ruimte maakt voor mensen die kwetsbaar zijn.
2. PGL wil dat de zorg voor iedereen toegankelijk blijft en overzichtelijk wordt. De gemeente verzorgt een laagdrempelig loket waar alle aanvragen kunnen worden ingediend en eventueel om advies kan worden gevraagd. Deze loketfunctie wordt zoveel mogelijk in de wijken en dorpen ondergebracht.
3. PGL wil dat de zorg zoveel mogelijk wordt georganiseerd vanuit de vraag. Daarbij wordt in eerste instantie gekeken naar het eigen netwerk. De gemeente denkt daarbij mee over het activeren van het netwerk. Het systeem van de 'meitinkers' uit Boarnsterhim is hiervoor een goed model. Vaak blijkt dat er achter de aanvraag van een voorziening een hele andere zorgvraag zit. In overleg met 'meitinkers' kan op een creatieve manier invulling worden gegeven aan deze zorgvraag.
4. Waar het eigen netwerk ontoereikend is, vindt ondersteuning zoveel mogelijk plaats vanuit de wijk. Het organiseren van groepen hulpverleners in kleinschalige verbanden in de wijk (en met weinig overhead), wordt daarbij gestimuleerd.
5. PGL wil de combinatie van beroepskrachten, mantelzorgers uit het eigen netwerk en vrijwilligers bij de zorgverlening verder ontwikkelen. Burgerinitiatieven op dit gebied worden zoveel mogelijk gestimuleerd en

ondersteund. Hierbij wordt gedacht aan kleinschalig wonen met voorzieningen als gezondheidscentra in de buurt.

6. PGL wil meer initiatieven om vereenzaming te voorkomen. Toegankelijke en goede openbare vervoersvoorzieningen zijn hierin van wezenlijk belang. PGL ziet ook een belangrijke meerwaarde in het groepsgewijs wonen. Terwijl gezinsverbanden minder belangrijk worden, is de woongroep een nieuwe hoeksteen van de samenleving! Bij woongroepen beschikken bewoners over één of meerdere gezamenlijke ruimtes die zij benutten voor gezamenlijke activiteiten als koffiedrinken, gezamenlijk eten, schilderen, huiskamerconcerten, et cetera. Initiatieven om woongroepen te starten of een ontmoetingsruimte te realiseren binnen bestaande woongebouwen, willen wij stimuleren.
7. Bij zorg- en welzijnsbeleid is de professionaliteit en de doortastendheid van de hulpverleners van cruciaal belang. Gemeenten, welzijnsinstellingen en scholen moeten daarom blijven investeren in de kennis en vaardigheden van de hulpverleners en mantelzorgers.
8. De gemeente zorgt voor een goede opvang voor daklozen en dagbesteding voor drugsverslaafden. Door deze doelgroepen zoveel mogelijk gescheiden te houden en goede afspraken te maken, kan overlast worden voorkomen.

E. Sport

Zien sporten doet sporten! Dat blijft het motto van PAL GroenLinks (PGL). Sport is een bindmiddel in de samenleving. Op dit beleidsterrein liggen allerlei verbanden met andere programma's rond onderwijs, jeugdbeleid, zorg en opvang. Door sport worden mensen bij elkaar gebracht en doen ze mee aan de samenleving. Sportparken moeten behalve op zaterdagmorgen ook de gehele week gebruikt kunnen worden. Dit kan door een grote variatie van sporten mogelijk te maken en deze bij elkaar te plaatsen in sportconcentratiegebieden.

1. De gemeente stimuleert de actieve sportbeoefening (ook voor mindervaliden) en bewegingsrecreatie, zowel in georganiseerd als in ongeorganiseerd verband.
2. Sport wordt opgenomen in het regulier onderwijs: aanbod van gekwalificeerd gymnastiekonderwijs en zwemonderwijs.
3. De gemeente zorgt voor goede sportconcentratiegebieden. Sportaccommodaties worden voor een groot deel bekostigd uit gemeenschapsgeld en moeten dan ook meer opengesteld worden voor de niet georganiseerde sporter. Op die manier worden de accommodaties beter benut. Dit kan het beste door accommodaties te bundelen in sportconcentratiegebieden.
4. PGL wil een BMX-baan in het sportconcentratiegebied Kalverdijkje. Een baan met Olympische afmetingen, waar ook officiële wedstrijden gehouden kunnen worden.

5. PGL is trots op de promotie van SC Cambuur en vindt de maatschappelijke functie van de club belangrijk voor de stad en de regio. De gemeente moet daarom meedenken over een locatie voor een nieuw stadion en de club hierbij faciliteren. Het door de gemeente verstrekken van financiële steun of financiële garanties aan een voetbalclub vinden wij echter ongewenst.

F. Verkeer en vervoer

De bereikbaarheid van Leeuwarden is van groot belang voor de lokale economie. Een groot gedeelte van de mensen die in de stad werkt, zijn forensen die iedere dag naar Leeuwarden reizen. Er is de laatste jaren daarom veel geïnvesteerd in de doorstroming van het autoverkeer. Maar de bereikbaarheid van de stadsregio gaat om meer dan alleen autoverkeer. Omdat er steeds meer mensen binnen (fietsafstand van) de stad Leeuwarden komen te wonen moet nu de focus komen te liggen op het weghalen van knelpunten voor het fietsverkeer. Daarnaast moet er meer worden geïnvesteerd in openbaar vervoer zodat de infrastructuur in de regio optimaal wordt benut.

Stimuleren fietsverkeer

1. PGL wil de stad Leeuwarden compact houden, zodat alle bestemmingen bereikbaar blijven op de fiets. Naast de Zuidlanden is nieuwe stadsuitbreiding niet aan de orde.
2. Om het gebruik van de fiets te stimuleren wil PGL voorrang voor fietsers en voetgangers op alle rotondes binnen de bebouwde kom.
3. Om de fietsveiligheid en het comfort te bevorderen krijgt onderhoud van de fietspaden in de gemeente meer prioriteit. Daarnaast worden obstakels, als paaltjes en putten, indien mogelijk weggehaald.
4. Er moet een volwaardig net van doorgaande hoofd fietsroutes van en naar de binnenstad komen. Dit biedt een alternatief voor het woon-werkverkeer per auto binnen een straal van zo'n 10 km. Deze fietsroutes, gecombineerd met de fietsroutes vanuit de buitenwijken van de stad, moeten de belangrijkste autoroutes zoveel mogelijk ongelijkvloers kruisen. Dit kan bijvoorbeeld door het aanleggen van tunnels gerealiseerd worden.
5. Op plekken waar nog geen volwaardig fietspad aanwezig is, zoals de route tussen Grou en Leeuwarden moet een vrijliggend fietspad worden aangelegd. Ook ventwegen (parallelwegen) kunnen als fietspad worden ingericht.
6. Voor grotere afstanden is de elektrische fiets interessant. Voor zover mogelijk houdt de gemeente hier rekening mee bij de inrichting van (nieuwe) fietspaden.
7. Het hoofd fietsroutenetwerk in Leeuwarden moet minimaal twee keer zo fijnmazig zijn als het hoofd autoroutenetwerk. Daartoe zullen verschillende woonstraten worden ingericht als fietsstraat, waar de auto te gast is.

8. De fietsverbinding van de stadsuitbreiding De Zuidlanden met de oude (binnen)stad verdient de grootste aandacht. PGL wil dat er een nieuwe hoofdfietsroute wordt aangelegd van het westelijk deel van De Zuidlanden, via een fietsbrug over het Van Harinxmakanaal (liefst in combinatie met de vervanging van de oude spoorbrug), Middelzeelaan en de Van Loonstraat naar de binnenstad. De eerste schakel van deze route is al aanwezig in de vorm van de fietstunnel Julianalaan.
9. Bij winkelcentra en bushaltes zijn al deels onoverdekte fietsenstallingen ingericht. De mogelijkheden voor (ondergronds) gratis stallen van fietsen, bijvoorbeeld bij treinstations, moeten worden uitgebreid.
10. Bij parkeergarages moeten de mogelijkheden van fietsverhuur (Park & Bike) beter worden benut.

Forensenverkeer

1. Om filevorming in de spitsuren tegen te gaan moet de gemeente meer inzetten op het stimuleren van (elektrische) fietsgebruik, openbaar vervoer, transferia en carpoolen. Vooruitlopend op het nieuwe station Werpsterhoek wordt een P+R-terrein aangelegd, bij de A32, waar overgestapt kan worden op bus, fiets of, op termijn, de trein.
2. Ook moet het mogelijk worden gemaakt om parkeerders gratis fietsen mee te geven. Wanneer de fiets ingeleverd wordt, krijgt de parkeerder zijn auto weer mee. Dit kan zowel bij parkeergarages en parkeerterreinen aan de rand van de binnenstad, als bij transferia.

Parkeren

1. PGL wil bezoekende automobilisten direct naar parkeergarages leiden. Parkeren in de binnenstad wordt buiten parkeergarages alleen toegestaan aan

vergunninghoudende bewoners en ondernemers, mindervaliden en voor kort parkeren.

2. De gemeente stimuleert autodelen, zoals het Green Wheels-project. Dit kan bijdragen aan het oplossen van de parkeeroverlast in de binnenstad, oude schilwijken en dorpskernen.
3. De gemeente werkt aan een dekkend netwerk van oplaadpunten voor elektrische auto's, fietsen en scooters bij parkeergarages en parkeerplaatsen. Daarbij worden afspraken gemaakt met overheidsdiensten en werkgevers met een groot wagenpark. Daarnaast worden er in de binnenstad parkeerplaatsen gereserveerd voor elektrische auto's.
4. Met de parkeergarage Hoeksterend, de ondergrondse parkeergarage op het Oldehoofsterkerkhof, de extra laag op de parkeergarage De Klanderij, de uitbreiding van de parkeergarage Zaailand en de nieuwe parkeerkelder aan de Galileër Kerkstraat/Nieuwe Oosterstraat is de binnenstad goed voorzien. PGL ziet voor de lange termijn geen noodzaak nog meer openbare parkeergarages rond de binnenstad te ontwikkelen.

Openbaar vervoer

1. In Leeuwarden worden een aantal hoofdroutes aangewezen waarin een vlotte doorstroming en een hoge busfrequentie voorop staat. In deze corridors zorgen streeklijnen en stadsbussen voor een goede verbinding tussen het busstation, P+R-terreinen, de kantorenhak aan de Tesselschadestraat, de binnenstad en de verschillende onderwijs instellingen.
2. Bij de aanbesteding van openbaar vervoer zijn de duurzaamheid van de brandstof, de toegankelijkheid voor ouderen en mindervaliden en de busfrequentie in dorpen belangrijke gunningscriteria. Lokale initiatieven als buurtbussen worden gesteund en gefaciliteerd.
3. PGL is erg blij met de bussen die op groen gas rijden.

Deze bussen zijn veel stiller en schoner.

4. Voor de stadsbussen wordt zo veel mogelijk gebruik gemaakt van kleine, lichtere bussen.
5. De gemeente gaat door met stimuleringsexperimenten met gratis openbaar vervoer voor ouderen. Daarnaast worden bij evenementen gratis bussen ingezet vanaf P+R-terreinen
6. Bij nieuwbouwwijken krijgt openbaar vervoer in de planvorming en planning prioriteit.
7. De busstations in de gemeente worden gemoderniseerd en voorzien van een digitaal informatiesysteem, te beginnen met het busstation van Leeuwarden. Daarnaast wordt het Stationsplein op termijn autoluw ingericht, door het verkeer vanaf de Stationsweg tot aan de Baljeestraat onder het maaiveld te brengen. Op die manier ontstaat er meer ruimte voor een fietsenstalling en voor de voetgangers.

Overige verkeersmaatregelen

1. PGL wil geen doorgaand autoverkeer meer in de Leeuwarder binnenstad. Dus bij voorkeur wordt de route Prins Hendrikstraat - Ruiterskwartier afgesloten. Op termijn kan de Prins Hendrikbrug weer beweegbaar worden gemaakt. Sluipverkeer door de Grote Kerkstraat moet onmogelijk gemaakt worden, desnoods via beweegbare palen, waarmee ook in andere monumentale steden als Haarlem goede ervaringen zijn opgedaan.
2. Een autoluwe binnenstad wint aan leefbaarheid. De binnenstad is officieel een 30-kilometerzone. PGL wil de binnenstad van Leeuwarden ook zo inrichten dat er daadwerkelijk 30 wordt gereden.
3. De gemeente stimuleert alle vormen van duurzame mobiliteit, zoals het rijden op elektriciteit en groen gas.
4. Alle woongebieden worden ingericht tot 30-kilometerzones. Waar nodig worden rondom

dorpen 60-kilometerzones ingericht. Belangrijk zijn snelheidsremmers. Er moet beter worden gehandhaafd op snelheid binnen deze gebieden.

5. Organisaties als de Fietzersbond, de reizigersvereniging Rover en de plaatselijke milieugroepen worden nadrukkelijker bij het verkeersbeleid betrokken.
6. Er komt een gemeentelijk voetgangersbeleid waarin veiligheid en toegankelijkheid voor het gebruik van de openbare ruimte door de voetganger worden geregeld. Het aantal oversteekplaatsen voor voetgangers op belangrijke looproutes wordt uitgebreid.
7. Zwaar vrachtverkeer wordt zoveel mogelijk uit de binnenstad en woongebieden geweerd. In Grou wordt een proef gedaan waarbij goederen van de vrachtwagens in distributiecentra aan de rand van de dorpskern worden overgeslagen naar kleinere elektrische bestelwagens die de aflevering doen.

G. Klimaat en energie

Leeuwarden is al jaren koploper als het gaat om schone energie. Onze aarde warmt op door het broeikaseffect. Dit ontstaat door CO₂ die vrijkomt bij de verbranding van fossiele energie. Omdat onze fossiele grondstoffen opraken en omdat het van wezenlijk belang is de CO₂-uitstoot te verminderen, is het belangrijk over te schakelen op niet-fossiele energie. Met groene energie kunnen bovendien veel banen worden gecreëerd.

Leeuwarden is tweede geworden in de strijd om de titel Solar City 2013. Dit omdat Leeuwarden zonne-energie voor kleinverbruikers in koop- en huurhuizen stimuleert. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld door gebouwen zoals sporthallen, scholen en bijvoorbeeld zwembad de Blauwe Golf van zonnepanelen te voorzien.

Ook zet Leeuwarden volop in op biogas uit mest, gft-afval en rioolzuivering. De stadsbussen in Leeuwarden rijden op dit groene gas. In de wijk Techum staat een energiecentrale die volledig draait op koeienmest en een hele wijk van warmte en stroom voorziet. Deze techniek kan uitgebreid worden. Met een biogasleiding aan de noordkant van Leeuwarden (vanuit Stiens) en een aan de zuidkant (Boarnsterhim) kan de gemeente een enorme stap zetten om Leeuwarden energieneutraal te maken.

PAL GroenLinks (PGL) vindt dat de Gemeente Leeuwarden per 2020 onafhankelijk moet zijn van fossiele brandstoffen. Er is voldoende wind, zon en warmte om iedereen te voorzien van duurzame energie. Voor het plaatsen van windmolens in de gemeente is medewerking van de provincie Fryslân nodig. PAL GroenLinks (PGL) wil dat de gemeente blijft aandringen op een ander provinciaal windbeleid.

Waardoor is ons groene beleid succesvol en doen steeds meer mensen mee? Het isoleren van een woning is niet alleen goed voor het milieu, het levert ook veel nieuwe werkgelegenheid op voor technici en installatiebedrijven. Daarnaast besparen bewoners aanzienlijk op de maandlasten door een veel lagere energierekening. Door te isoleren en zelf energie op te wekken, slaan we meerdere vliegen in een klap.

1. Leeuwarden handhaaft de doelstelling om in 2020 energieneutraal en onafhankelijk van fossiele energiebronnen te worden. Alle energie die nodig is voor Leeuwarden maken we in de toekomst zelf op een groene manier met een mix van zonne-energie, windenergie, biogas en aardwarmte.
2. De beste bijdrage om minder afhankelijk te zijn van fossiele energie is energiebesparing. Juist het isoleren van woonhuizen levert veel winst op. Door middel van een duurzaamheidslening kunnen particuliere huiseigenaren investeren in hun eigen woning. De gemeente zorgt voor een grotere bekendheid van deze mogelijkheid.
3. PGL wil de binding van bewoners met hun eigen energievoorziening bevorderen. Initiatieven zoals een groene energiecoöperatie in Achter den Hoven en een dorpswindmolen worden daarbij door de gemeente volop gestimuleerd. Het energieloket, voorbeeldwoningen, energieambassadeurs en energiecafés worden ingezet om bewoners te informeren op het gebied van energiebesparing en het opwekken van duurzame energie.
4. Zodra het provinciaal beleid daarop is aangepast, krijgt elk dorp de mogelijkheid om met een eigen windmolen geld te verdienen voor de dorpsgemeenschap. Bewoners moeten kunnen meebeslissen over de plaatsing van windmolens.
5. Gemeente Leeuwarden geeft het goede voorbeeld door haar huisvesting en inkoop te verduurzamen. Met het PV-privéproject kunnen de werknemers van

de gemeente zonnepanelen laten installeren op het dak van hun eigen woning en deze afbetalen met een deel van hun maandelijkse salaris. De aanpak van dit succesvolle project wordt ook bij andere grote werkgevers in de gemeente onder de aandacht gebracht.

6. De gemeente onderzoekt of het mogelijk is om geld 'groen te wassen' door particulieren te laten meebetalen aan de installatie van zonnepanelen op daken van scholen, bedrijfsloodsen, stallen en openbare gebouwen. Particulieren worden terugbetaald vanuit de energieopbrengst van zonnepanelen of in de vorm van tegoed bij het bedrijf.
7. De gemeente onderzoekt de mogelijkheden voor het toepassen van diepe aardwarmte (geothermie).
8. PGL is tegen het boren naar aardgas tussen Hempens en Warten, met bijbehorende risico's van bodemdaling en aardschokken. Schaliegaswinning is in onze gemeente in ieder geval niet aan de orde!

3. Divers wonen, leven en recreëren

De stad Leeuwarden en de omliggende dorpen vormden samen een gemeente met een grote diversiteit aan woon- en recreatiemogelijkheden: van een monumentale binnenstad, tot gezellige wijken en dorpen met hun eigen karakter en identiteit. De herindeling met Boarnsterhim versterkt de diversiteit van de gemeente door toevoeging van meren, bruisende watersportdorpen en karakteristiek platteland: het blauwgroene hart van Fryslân. PAL GroenLinks (PGL) wil de kwaliteiten van dit open gebied behouden en daarnaast de dynamische Leeuwarder (binnen)stad en de leefbaarheid van de dorpen verder versterken. Daarbij horen ontwikkelingsmogelijkheden die deze kwaliteiten verder versterken.

Bij een aantrekkelijke stad en vitale dorpen hoort ook een uitgebreid cultureel aanbod en goed gevulde evenementenkalender. PAL GroenLinks (PGL) is blij dat Leeuwarden is gekozen tot Culturele Hoofdstad 2018. Met dit project kunnen we het zelfbewustzijn van Leeuwarden en de Friese cultuur verder vergroten en Europa laten zien wat Leeuwarden in huis heeft.

A. Een monumentale binnenstad

De identiteit van de stad Leeuwarden wordt - ruimtelijk gezien - voor een groot deel bepaald door de waardevolle historische binnenstad met haar unieke grachten en stratenpatroon en vele (rijks)monumentale gebouwen. Als zevende monumentenstad van Nederland verdient dit erfgoed onze voortdurende bescherming en onderhoud.

De binnenstad kenmerkt zich ook, doordat functies als wonen, winkelen, recreëren, cultureel aanbod, dienstverlening, ambachten en ateliers met elkaar zijn

verweven. De functies versterken elkaar en zorgen voor levendigheid, dynamiek en sociale veiligheid op elk moment van de dag. PAL GroenLinks (PGL) wil deze mix van functies behouden en waar nodig versterken.

De dynamiek van de binnenstad staat door de economische crisis, de toenemende internetaankopen en winkelcentra buiten de binnenstad, onder druk. Het is lastig te voorspellen in welke mate de trends zullen doorzetten, maar dat de winkelstand in de komende jaren zal veranderen, lijkt onvermijdelijk. Er moet daarom ruimte komen voor andere functies in de binnenstad.

1. Het hergebruiken van oude gebouwen voor een nieuwe bestemming is de meest duurzame vorm van onderhoud. De gemeente zet daarom actief in op het herbestemmen en verduurzamen van gemeentelijk vastgoed. Daarnaast begint de gemeente met het registreren van niet-gemeentelijk vastgoed, zodat zij nieuwe bedrijven en instellingen kan wijzen op leegstaande gebouwen.
2. PGL is voor de mogelijkheid om aan de Voorstreek, ten noorden van de Eewal en aan de Tuinen winkelbestemmingen om te zetten naar woonbestemmingen, aan-huis-verbonden beroepen, lichte horeca en/of dienstverlening. De Voorstreek blijft een belangrijke aanloopstraat, en naast de woon- en werkfunctie, moet het mogelijk blijven voor startende en/of specialistische winkelbedrijven om hier een plek te vinden.
3. PGL is voorstander van de herontwikkeling van het Harmoniekwartier. Door investering van verschillende partijen kan een verwaarloosde plek in de binnenstad van Leeuwarden eindelijk worden aangepakt. Het nieuwe poppodium dat in het gebied is voorzien, biedt vele extra mogelijkheden ten opzichte van de huidige

- podia en vormt de spil van deze ontwikkeling.
4. Na het Harmoniekwartier verdient de aanpak van het Speelmankwartier de hoogste prioriteit. Op basis van het initiatiefvoorstel dat PGL en de PvdA enkele jaren geleden hebben ingediend, zal het Speelmankwartier (Speelmanstraat/Breedstraat e.o.) in de komende periode worden aangepakt. Daarbij speelt de bestemming van het Zalen Schaafcomplex een belangrijke rol. PGL vindt dat Leeuwarden het niet zonder deze laagdrempelige theatervoorziening kan stellen en wil 'Skaaf' multifunctioneel gebruiken om dit deel van de binnenstad een oppepper te geven. Daarom: Skaaf mut blieve!
 5. Door de terugloop van de winkelstand komt er op de Tuinen meer ruimte voor andere functies. Ook kunnen in dit gebied nog enkele monumentale panden worden opgeknapt. Samen met het achterliggend gebied aan de Amelandsstraat, waar in het kader van 'Het Kloppend Hart' goede voorstellen voor woonbebouwing zijn ingediend, moet er een plan van aanpak voor dit gebied worden opgesteld om ook de particuliere eigenaren te bewegen hun panden weer op peil te brengen. De evaluatie van huidige subsidieregelingen voor historische gevels en aanloopstraten geeft hier richting aan.
 6. Op termijn worden meer onderwijsfuncties in de binnenstad gehuisvest. Dit komt de levendigheid van de binnenstad ten goede en is een oplossing voor de leegstand van (publieke) gebouwen als de Kanselarij. In samenwerking met de Openbare Bibliotheek en Tresoar worden stillerimtes, studieplekken en ontmoetingsruimtes in de binnenstad gerealiseerd. In de centrale bibliotheek komt ruimte voor een grand café met debat- en dialoogfunctie.
 7. Inrichtingsplannen binnen het beschermd stadsgezicht moeten recht doen aan het historisch karakter van de binnenstad. In de binnenstad is bij voorkeur geen plaats voor grootschalige en/of hoge nieuwbouw van kantoren en woontorens.
 8. Ter versterking van het historisch karakter van onze unieke binnenstad, de aantrekkingskracht voor het cultuurtoerisme en de profilering van Leeuwarden als waterstad (Blauwe Diamant), willen wij - op termijn - gedempte stadsgrachten als de Eewal weer in oude glorie herstellen.
 9. Na het faillissement van de Stichting Stadsherstel ontbreekt een instrument om effectief te investeren in monumentaal vastgoed. Om de ontwikkeling van historisch en monumentaal vastgoed mogelijk te blijven maken, kan de uitvoering van de functie stadsherstel worden toegevoegd aan de gemeentelijke vastgoedafdeling. Deze kan zorgvuldig en waar mogelijk in samenwerking met externe partners monumentaal vastgoed ontwikkelen en renoveren tot nieuwe en duurzame woon- en werkplekken. Daarbij kan Leeuwarden als monumentenstad en als koploper duurzaamheid juist een voortrekkersrol spelen in het met moderne technieken verduurzamen en zo energiezuinig mogelijk maken van monumentale gebouwen. Dit wordt een groeiende en perspectiefrijke niche in de bouwmarkt.

B. Wonen en wijkenbeleid

Wonen

De economische en financiële crises hebben een sterke invloed op de ontwikkelingen van de woningmarkt. Leeuwarden blijft voor bestaande en nieuwe inwoners ook in de toekomst een gewilde woonstad door een gunstige mix van goedkope, middeldure en dure woningen. Met de woningbouwcorporaties zijn voor de

sociale woningbouw goede prestatieafspraken gemaakt. Met speciale acties als de ontwerpwedstrijd 'Mooi, goedkoop en duurzaam bouwen', de grote inzet van de projectorganisatie De Zuidlanden en met aantrekkelijke projecten van particuliere ontwikkelaars en bouwers is stevig ingezet op de marketing van woningbouwprojecten. Zo realiseert Leeuwarden nog steeds driekwart van de beoogde woningbouwproductie (tussen 270-360 woningen). Als zich steeds meer ontwikkelende studentenstad heeft Leeuwarden in de periode tot 2020 nog ongeveer 2000 studentenwoningen nodig. Hierop wil PAL GroenLinks (PGL) in de komende tijd extra inzetten.

PAL GroenLinks (PGL) wil voor iedereen een betaalbare en energiezuinige woning. Dit vraagt om investeringen van de overheid en van particulieren.

1. In de afgelopen collegeperiode is een goede verstandhouding en samenwerking met de woningbouwcorporaties tot stand gekomen. Er zijn kwaliteitsafspraken gemaakt over onder andere de bouw van sociale huurwoningen, het verduurzamen van de bestaande woningvoorraad en het bouwen van studentenwoningen. PGL wil dat de corporaties ook in de toekomst hun verantwoordelijkheid voor de prestatieafspraken blijven nemen.
2. Bewoners met lage inkomens hebben door de economische crisis steeds meer moeite om de energielasten te kunnen betalen. PGL wil daarom dat het verduurzamen van de sociale huurvoorraad ten goede komt aan deze groep.
3. De gemeente faciliteert de vorming van woongroepen. Als nieuwe hoeksteen van de samenleving draagt deze vorm van wonen sterk bij aan het welzijn van bewoners. Over de vorming van woongroepen worden afspraken gemaakt met de woningbouwcorporaties.

Daarnaast kunnen leegstaande (school)gebouwen in aanmerking komen voor groepen die in eigen of collectief opdrachtgeverschap en beheer zelf een woonvorm willen en kunnen ontwikkelen én exploiteren.

4. Nu corporaties steeds meer moeite krijgen om naast sociale woningbouw ook maatschappelijk vastgoed als wijkgebouwen of zorgcomplexen te ontwikkelen, moet de gemeente hierin een rol gaan spelen. PGL wil een onderzoek naar een opzet van een gemeentelijk woningbedrijf dat een rol kan vervullen in een doorlopende woningbouwproductie, het verduurzamen van de particuliere woningvoorraad en de toekomstige ontwikkeling van maatschappelijk vastgoed.
5. In de nieuwe huisvestingsverordening heeft de gemeenteraad ingezet op een concentratie van studentenhuysvesting rond de Kenniscampus, de Oostergoweg en in de binnenstad. PGL zet in de komende periode in op een versnelde ontwikkeling van hoogwaardige studentenhuysvesting. PGL wil dat de gemeente mogelijkheden geeft aan externe partners wanneer onze huidige corporaties door omstandigheden niet in staat zijn dergelijk vastgoed te bouwen.
6. Huisjesmelkers moeten zoveel mogelijk worden geweerd en in ieder geval aan strenge eisen voor kamer-/woningverhuur voldoen. PGL zet de succesvolle integrale inzet op het voorkomen van woonoverlast, waar nodig, stadsbreed voort.

Wijkbeleid

In verschillende Leeuwarder dorpen en wijken wordt gestart met het opzetten van energiecoöperaties, bewonersbedrijven en voedselinitiatieven. PAL GroenLinks (PGL) steunt deze beweging van onderop van harte (zie ook hoofdstuk 1). Met het wijken- en

dorpenbudget kunnen bewoners wijkideeën zelf financieren. Dit is van groot belang om de leefbaarheid van de dorpen en wijken op peil te houden en ideeën van onderop vorm te geven.

1. PGL stelt voor dat de provincie Fryslân een deel van de Nuongelden in Leeuwarden investeert om na het stopzetten van het landelijke Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV) (2015), de ingezette wijkaanpak voort te zetten. Dit onder het motto: voorkomen is beter dan genezen, oftewel: op tijd ingrijpen voorkomt verloederde wijken en een vervuilde woonomgeving.
2. PGL vindt het belangrijk dat wijk- en dorpsvertegenwoordigers draagvlak hebben in de wijk. Wijk- en dorpspanels zouden daarom gekozen moeten worden.
3. PGL wil het samenvoegen van dorpsbelangen en uitbaters van de dorpshuizen (of wijkpanels en wijkverenigingen) stimuleren. Door het (op termijn) samenvoegen van budgetten kunnen dorpsbelangen en wijkpanels kiezen welk deel van het budget zij willen benutten voor de exploitatie van wijk- en buurtgebouwen. De gemeente draagt bij aan het verduurzamen van deze gebouwen, zodat de energie- en exploitatielasten dalen.
4. De gemeente betreft wijk- en dorpspanels bij bezuinigingen en laat hen meedenken over eventuele alternatieven.
5. Dorpen en wijken behouden een vast aanspreekpunt bij de gemeente waar zij hun ideeën en klachten kunnen doorgeven (de zogenaamde dorps- of wijkcoördinator).

C. Dorpen met een eigen identiteit

Door de herindeling komen de grotere dorpen Grou, Jirnsum, Reduzum, Wergea, Warten, en de kleinere dorpen Eagum, Friens, Idaerd en Warstiens bij de gemeente. Daarmee wordt Leeuwarden veel sterker dan voorheen ook een plattelandsgemeente. PAL GroenLinks (PGL) wil graag dat de dorpen en de stad elkaar aanvullen qua woonaanbod en voorzieningen. Daarbij wordt blijvend geïnvesteerd in de leefbaarheid van de dorpen.

1. Door de herindeling komen er in Leeuwarden verschillende dorpen bij. Goed functionerende dorpsbelangenorganisaties zorgen voor behoud van de eigen identiteit van Leeuwarder dorpen. Voor hen staat uiteraard ook het wijken- en dorpenbeleid open met een eigen dorpsbudget voor kleinschalige projecten.
2. Grou heeft een belangrijke regiofunctie. Deze functie wordt versterkt door te blijven investeren in voorzieningen, bedrijvigheid en woningbouw in Grou. Het kleinschalige karakter van het dorp en de ligging in een watersportgebied worden daarbij optimaal benut. Grootschalige ontwikkeling van het waterfront gaat ten koste van die kwaliteiten en is voor PGL geen optie. Het dorp behoudt een loketfunctie voor verschillende gemeentelijke diensten.
3. Scholen vormen een belangrijke ontmoetingsplaats voor ouders in wijken en dorpen. Daarnaast vindt PGL het belangrijk dat kinderen lopend of fietsend naar school kunnen komen. De gemeente Leeuwarden maakt zich daarom sterk voor het behoud van scholen in de dorpskernen. Scholen kunnen daarbij ook andere rollen vervullen als kinderopvang, uitleenpunt voor de bibliotheek, enz.
4. Om voorzieningen bereikbaar te houden voor minder

mobiele groepen is een goed dekkend, openbaar vervoernetwerk een vereiste. Bij de aanbesteding van busdiensten is dit een belangrijke voorwaarde.

5. Een dorpswinkel is van belang voor de dagelijkse boodschappen. Wanneer het commercieel exploiteren van een dorpswinkel niet meer mogelijk is, ondersteunt PGL projecten waarbij de dorpswinkel open wordt gehouden als werkgelegenheidsproject, bijvoorbeeld met medewerkers van de sociale werkvoorziening.
6. In Boarnsterhim wordt met voorrang geïnvesteerd in fietsroutes. De fietsbrug in Grou wordt zo snel mogelijk hersteld. PGL wil daarnaast twee vrijliggende fietspaden versneld aanleggen: tussen Grou en Leeuwarden en ook het onbrekende fietspad richting Burgum en Drachten tussen Warten en de Fonejachtbrug.
7. In alle dorpen kan nieuwbouw worden gerealiseerd ten behoeve van de eigen huishoudensgroei. Daarbij ligt het accent op het onderhoud van de dorpskern en het invullen van lege plekken. In Grou is het voormalige Halbertsma-terrein bijvoorbeeld een interessante 'invullocatie'. Grootschalige dorpsuitleg (witte schimmel) is niet aan de orde. Ook woningbouwcorporaties blijven investeren in de dorpen.
8. Dorpsranden waar het beeld wordt bepaald door bedrijventerreinen worden beter ingepast met een beplantingsplan.
9. De gemeente faciliteert het tot stand komen van een dorpstuin door grond beschikbaar te stellen en planologische medewerking te verlenen. Deze

tuin kan worden gebruikt voor het verbouwen van eigen voedsel (in combinatie met het scheppen van werkgelegenheid), voor het houden van dorpsfeesten of als speelplek voor de jeugd.

10. Zodra het provinciaal beleid daar op is aangepast, krijgt elk dorp de mogelijkheid om met een eigen windmolen geld te verdienen voor de dorpsgemeenschap. Bewoners kunnen meebeslissen over de plaatsing van een dorpsmolen.
11. In het buitengebied zullen boerenbedrijven gaan stoppen. Om het hergebruik van karakteristieke boerderijen te stimuleren, wil PGL dat er ruime mogelijkheden komen om de hoofdbebouwung te gebruiken als een woonbestemming, voor recreatieve functies of kleinschalige bedrijvigheid. Dit volgens een voor-wat-hoort-wat-principe, waarbij stallen en storende bebouwing worden afgebroken.
12. Op het grondgebied van Boarnsterhim moet in fases fors worden geïnvesteerd in het onderhoud van kapitaalgoederen zoals bruggen, wegen, kades en riolering. Vanwege de benodigde bedragen lijkt bezuinigen op deze kapitaalgoederen aantrekkelijk, maar dat zal verkeerde zuinigheid blijken. Totale renovaties zijn immers vele malen kostbaarder dan een gestage opwaardering van de beheers- en onderhoudsprogramma's. Het Rijk zal hierbij worden gewezen op hun verantwoordelijkheid om de herindeling met Boarnsterhim af te ronden zonder toekomstige 'verborgen' kosten.

D. Recreatie en toerisme

In de toeristische sector is er voor Leeuwarden nog veel te winnen. Onze prachtige binnenstad met haar historische monumenten, musea, interessant winkel-aanbod, grachten, praamvaarten en terrassen is buiten onze provincie nog lang niet bekend genoeg. Daarnaast heeft Leeuwarden in de Prinsentuin de mooiste binnenhaven van Nederland. Dat moet nog veel meer gepromoot worden. Ook trekken evenementen als het Straatfestival jaarlijks tienduizenden bezoekers. Hier een meerdaags bezoek aan koppelen is een opgave voor onze gemeente.

Het prachtige dorp Grou, het Pikmeer en Nationaal Park De Alde Feanen worden een belangrijk onderdeel van de gemeente. Dit biedt goede mogelijkheden door met (water)toerisme de relatie tussen Leeuwarden en Grou te versterken.

(Water)toerisme

1. Om de bekendheid van Leeuwarden buiten de provincie te bevorderen, zal de promotiecampagne 'Expeditie Leeuwarden', waarin kunst, cultuur en de toeristische sector samenwerken, worden voortgezet. De aandacht wordt vooral gericht op het vermarkten van de gemeente als Europees Centrum voor Watertechnologie & Waterrecreatie.
2. PGL wil de toeristische vaarroute aan de zuidkant van de binnenstad (Willemskade-Emmakade) in ere herstellen, door op termijn de vaste Prins Hendrikbrug te vervangen door een beweegbare brug. Als de Eerste Kanaalsbrug ook wordt gemechaniseerd, ontstaat er een aantrekkelijke staande mastroute van Dokkum, via de zuidelijke stadsgracht (Willemskade) en Het Nieuwe Kanaal (Emmakade), naar het merengebied ten zuiden

van Leeuwarden. Zo wordt ook de museumhaven voor grotere schepen beter bereikbaar. Om te grote overlast voor het wegverkeer te beperken, wordt deze recreatieroute alleen tijdens de zomermaanden en buiten de spits opengesteld.

3. PGL wil ruimte bieden aan een kanoverhuurbedrijf in of nabij het centrum van Leeuwarden. Dergelijke faciliteiten kunnen ook in Grou en de andere dorpen gerealiseerd worden. Zo ontstaat een netwerk van verhuurpunten waar kano's te water kunnen worden gelaten en worden ingeleverd; het 'witte kanoplan' (met commerciële exploitatie).
4. De sloepenroute tussen Leeuwarden en de omliggende dorpen tot aan Grou wordt gerealiseerd.
5. Op meerdere plaatsen in de nieuwe gemeente worden oplaadpunten voor elektrische boten opgezet. De gemeente treedt daarvoor in overleg met de watersportbedrijven en jachthavens.
6. PGL wil de natuur- en recreatieve waarde van het Leeuwarder bos vergroten door een deel van dit bos opnieuw in te richten.

Ecotoerisme

1. Ecotoerisme of duurzaam recreëren is een richting waarin Leeuwarden zich verder kan profileren, aanhakend op het positieve imago van de rest van de provincie. Dit kan worden bevorderd door samenwerkingsverbanden te realiseren tussen bijvoorbeeld de gemeente, de OV-aanbieders en duurzame, toeristische bedrijven.
2. Meer nadruk op streekeigen ecologische en Friese producten met een jaarmarkt in Leeuwarden voor vee, voeding en duurzame Friese producten.
3. Leeuwarden en Grou zijn belangrijke recreatiekernen. PGL wil de gastvrijheid van deze plekken verhogen met laagdrempelig en goedkoop fietsverhuur. De

fietsen kunnen daarbij op verschillende plekken worden ingeleverd.

4. Recreatieve fiets- en wandelroutes worden, aansluitend op de regionale routes, uitgebreid en er wordt (extra) structureel budget toegekend aan het onderhoud en bewegwijzering van fietsroutes. Met de omliggende gemeenten wordt hierin nauw samengewerkt.
5. PGL wil doorlopende langeafstandswandelroutes en ommetjes in en rond de dorpen. Daarbij worden kerkpaden en oude cultuurhistorische routes in ere hersteld.

E. Kunsten cultuur

Door het beleven van cultuur worden we geprikkeld om na te denken en door cultuureducatie maken we kennis met onze eigen talenten. Een hoogwaardig cultureel aanbod geeft Leeuwarden een interessanter en aantrekkelijker vestigingsklimaat voor bedrijven en is een noodzakelijke voorwaarde om een gemeente open, dynamisch én sociaal te houden.

Mede dankzij de steun van PAL GroenLinks is Leeuwarden in 2018 Culturele Hoofdstad van Europa. De inzet op Culturele Hoofdstad gaat natuurlijk niet alleen om de periode tot en met 2018, maar is juist bedoeld om op de lange termijn cultuur, economie en sociale samenhang in onze Friese regio te versterken. Met de Culturele Hoofdstad laten Leeuwarden en Fryslân iedereen zien wat ze in huis hebben. De Culturele hoofdstad zal ook bij de eigen bewoners zorgen voor nieuw elan en zo kunnen wij nog beter etaleren wat Leeuwarden te bieden heeft.

Leeuwarden heeft een breed cultureel aanbod. Culturele instellingen als stadsschouwburg De Harmonie, Tresoar,

het Fries Museum, de Princessehof, het HCL, Slieker Film, bibliotheken, oefenruimtes, ateliers, KunstKade en de kunstuitleen zijn hier sprekende voorbeelden van. Daarnaast heeft Leeuwarden een geweldig historisch archief en spraakmakende festivals als het Fries Straatfestival, het Noordelijk Filmfestival en nieuwe festivals als Into the Grave en Explore the North.

Leeuwarden heeft een rijke historie en is de zevende monumentenstad van het land. Er is een historie die weinig bij toeristen en Leeuwarders bekend is: Hofstad Leeuwarden. Ons huidige koningshuis stamt immers af van de Friese stadhouders. Daarnaast is Leeuwarden de woonplaats geweest van schrijvers, kunstenaars, politici die tot de verbeelding blijven spreken. PAL GroenLinks (PGL) wil ook in de toekomst trots kunnen blijven op onze cultuurhistorie.

Culturele instellingen

1. Cultuur is een basisvoorziening die voor iedereen toegankelijk is. Daarom moeten gesubsidieerde culturele instellingen een aanbod bieden voor alle groepen Leeuwarders.
2. PGL wil een dynamisch Harmoniekwartier waar de popcultuur van Leeuwarden tot bloei kan komen. Centraal hierin staan een nieuw poppodium en de kunstopleidingen van D'Drive. Daarnaast krijgen ook KunstKade en de Jeugddansopleidingen er een plek. Dit vormt een plaats waar kunstenaars en starters in de creatieve economie samen kunnen werken en elkaar kunnen inspireren.
3. Muziekcentrum Zalen Schaaf biedt een goed podium voor laagdrempelige culturele activiteiten en concerten. Tegelijkertijd moet het geen ongewenste concurrent van het nieuwe poppodium worden. Goede afspraken over de invulling en ontwikkeling van Zalen Schaaf

zijn daarom noodzakelijk. Dit kan bijvoorbeeld door Zalen Schaaf om te vormen tot vestigingsplaats voor doorstartende creatieve ondernemers. PGL wil deze faciliteit als cultureel centrum voor de stad behouden.

4. PGL wil een centrale vestiging van de bibliotheek in de binnenstad behouden en de collectie in de wijken beschikbaar maken voor kinderen en ouderen. Duidelijk is dat kinderen die op school nadrukkelijk met boeken in aanraking komen, beduidend meer lezen en beter geïnformeerd zijn. PGL is voor een leesconsulent, die vanuit de bibliotheek ingezet wordt op scholen.
5. PGL ziet graag meer samenwerking tussen HCL, Tresoar en de openbare bibliotheek. Hierdoor kunnen gemakkelijker gezamenlijke activiteiten ontplooid worden.
6. De Oldehove heeft haar positie als landmark van Leeuwarden versterkt. De renovatie en het belevingsprogramma hebben van de Oldehove een belangrijke toeristische attractie gemaakt met duidelijk meer bezoekers. Leeuwarden blijft in gesprek om ook de Achmeatoren vaker open te stellen voor bezoekers. Door deze verbinding te leggen toont Leeuwarden een mooi symbolisch evenwicht tussen oud en nieuw.
7. PGL wil voortaan meerjarige subsidieafspraken met culturele instellingen maken, waarbij jaarlijkse prestatieafspraken horen. Dit geeft culturele instellingen meer zekerheid op de lange termijn. Zo kunnen culturele instellingen langere productielijnen uitzetten, terwijl het budget voor de gemeente vooraf bekend is. De subsidie voor culturele instellingen

moet een evenwichtige samenstelling hebben, waar het de verhouding tussen huisvestings-, energie-, programmerings- en organisatiekosten betreft.

Het moet niet zo zijn dat een groot deel van het cultuurbudget wordt uitgegeven aan huisvestings- en energielasten.

Kunstenaars

1. Leeuwarden blijft een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars bieden. De gemeente voert een actief atelierbeleid, waardoor net afgestudeerde jonge kunstenaars worden uitgedaagd om zich in Leeuwarden te vestigen.
2. Kunstenaars krijgen meer mogelijkheden om zich te manifesteren. Bij de inrichting van de openbare ruimte en community art-projecten worden zoveel mogelijk lokale artiesten ingezet.

Festivals en evenementen

1. Leeuwarden is een evenementenstad met bovengemiddeld veel (culturele) evenementen. Een verdere stroomlijning van evenementen in bepaalde periodes, waardoor 'doorlopende' festivals en een slimme samenhang ontstaan, is noodzakelijk. Het komt bovendien de marketing van evenementen en ticketverkoop van festivals ten goede. Het nieuwe Modern Uitburo Leeuwarden speelt hierop in door vroegtijdig met organisatoren van evenementen in contact te treden om te zien waar in tribune-, podiumbouw en publieksafzettingen slimmere combinaties gemaakt kunnen worden.
2. Nu Leeuwarden is verkozen tot Culturele Hoofdstad van Europa 2018, wordt de organisatie van dit evenement een belangrijke spil in de stroomlijning van de productie van culturele activiteiten, evenementen en festivals. Zo wordt overlap en onnodige onderlinge concurrentie voorkomen. Bovendien vergroot dit de regionale en landelijke media-aandacht.
3. PGL is voor de ontwikkeling van Culturele Zondagen, waarbij winkelend publiek vrijblijvend kennismaakt met het verschillende culturele aanbod. Dit vindt plaats in samenwerking met plaatselijke (culturele) instellingen, musea, cafés en kunstenaars.
4. Grou is de enige plaats in Nederland waar Sinterklaas niet komt, maar St. Piter. PGL wil dat de gemeente deze uniek traditie zoveel mogelijk faciliteert.

Amateurkunst

1. Kunstkade laat kinderen, jongeren en volwassenen in aanraking komen met alle vormen van amateurkunst. Via de website en een ontmoetingsplek in het Harmoniekwartier kan gemakkelijk contact gelegd worden tussen vrager en aanbieder van kunst-, cultuureducatie en muziekonderwijs.

2. De gemeente stimuleert kunstbeoefening door ruimte te bieden om met kunst en cultuur bezig te zijn, zoals goedkope oefenruimtes en ateliers ook in de wijken. PGL wil dat culturele activiteiten als muzieklessen ook laagdrempelig en in de wijken worden aangeboden.
3. PGL streeft, naast kunstbeoefening, ook naar meer kunstbeleving in de wijken en dorpen: door community art-projecten bevorderen we sociale cohesie en ontmoeting.

Gemeentelijk kunstbezit en erfgoed

1. PGL wil dat het beheer en onderhoud van de gehele kunstcollectie van de gemeente, waaronder kunst in de openbare ruimte, professioneel gedaan wordt. Dit is noodzakelijk om er ook in de toekomst van te kunnen genieten.
2. Leeuwarden is een literaire stad en de poëzieroute een uniek project. PGL is daarom voor een goed onderhoud, uitbreiding en vooral ook een goede promotie van dit project.
3. In Leeuwarden is graffiti geen vandalisme, maar een georganiseerde kunstvorm. Projecten ter bevordering van de graffitikunst moeten behouden blijven en uitgebreid worden. Leeuwarden moet een graffitistad blijven. Graffitibeleid wordt structureel gefinancierd.
4. PGL is voor het aanwijzen en actief beschermen van gemeentelijke monumenten. Indien noodzakelijk wordt voor het nieuwe grondgebied (Boarnsterhim) zo snel mogelijk een inventarisatie gemaakt van karakteristieke panden.
5. In het kader van Culturele Hoofdstad 2018 wordt een project gestart rondom het verleden van Leeuwarden als Hofstad en woonplaats van de Nassau's. In het gebied rondom de Grote Kerkstraat kan hier op termijn een publiekstrekker voor worden ingericht.

4. Een dienstverlenende en democratische gemeente

Zeggenschap, emancipatie en democratie zijn bestuurlijke kernwaarden van PAL GroenLinks (PGL): iedereen moet in alle gevallen gelijk behandeld worden, iedere burger heeft regie over zijn eigen leven en iedere stem is evenveel waard. Wij willen dat de gemeente handelt volgens deze kernwaarden en zich dienstverlenend opstelt tegenover haar burgers. Deze kernwaarden komen ook terug binnen onze partij: de leden bepalen de koers, raadsleden en wethouder realiseren binnen hun mogelijkheden die ingezette koers in het openbaar bestuur.

Een overheid mag nooit ingrijpen vanwege status, achtergrond, mening en identiteit van haar burgers. Deze gebondenheid van de overheid maakt de burger vrij. Daarnaast is ingrijpen in de privacy door middel van cameratoezicht en fouilleren voor ons niet vanzelfsprekend. Zeker niet als het effect daarvan niet is aangetoond. Dit zijn voor ons belangrijke uitgangspunten voor het veiligheidsbeleid van de gemeente. Op dit moment is de strafbaarstelling van illegaliteit een voorbeeld van een ongrondwettelijke inperking van de vrijheid. Dit is overduidelijk een strafbaarstelling op grond van identiteit, en niet van op grond van handelen. Wat betreft PAL GroenLinks (PGL) werkt de gemeente daarom niet mee aan het arresteren van illegalen.

A. Politiek bestuur en zeggenschap

Politieke beslissingen moeten een leidraad zijn voor de ambtelijke organisatie. Het ambtelijk apparaat moet zich kunnen aanpassen aan de keuzes van burger en politiek. Wanneer bijvoorbeeld de decentralisatie van zorgtaken prioriteit heeft, moet de kwaliteit en omvang van de ambtelijke organisatie daar op worden afgestemd. Burger en politiek bepalen het beleid. Dat wordt niet bepaald door (de omvang of deskundigheid van) het ambtelijk apparaat.

1. Na 18 jaar ervaring als stabiele collegepartij is PGL bereid ook in de nieuwe bestuursperiode deel uit te maken van het college. PGL heeft echter geen abonnement op collegedeelname en zal altijd hierin een inhoudelijke afweging maken. PGL zal zich altijd inzetten voor een zo progressief, democratisch en milieubewust mogelijk bestuur van de gemeente en wil als partij duidelijk herkenbaar blijven. Dit kan zowel in de oppositie als in een coalitie. De dualistische verhoudingen maken het mogelijk om én constructief deel te nemen aan het college én een kritisch geluid in de raad te laten horen.
2. PGL staat positief tegenover burgerinitiatieven, ook op buurt- en straatniveau. Bij belangrijke beslissingen wil PGL raadplegende en/of correctieve referenda inzetten, maar dan wel met een lage geldigheidsdrempel.

Daarnaast moet zorgvuldig worden afgewogen welke onderwerpen en vragen worden voorgelegd

3. PGL is voor het behoud van een onafhankelijke klachtenbemiddelaar of ombudsman.
4. PGL staat open voor toekomstige herindelingen, maar laat het initiatief daarvoor aan de omliggende gemeenten.

B. Allemaal anders en toch gelijk

PGL wil een Leeuwarden met gelijke kansen voor iedereen door discriminatie te bestrijden en door emancipatie te bevorderen. De gemeente beschermt diversiteit en bevordert de tolerantie van 'anderen'. Discriminatie op basis van onder meer godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras en geslacht is verboden in onze grondwet. Toch is de praktijk soms anders. Discriminatie van homo's, lesbiennes, bi- en transseksuelen kan niet getolereerd worden. Maar ook de aanpak van discriminatie op basis van afkomst, leeftijd, handicap, geslacht blijft zeker nodig.

1. De gemeente dient een goede werkgever te zijn. Er is nog steeds sprake van groepen met een achterstandspositie op de arbeidsmarkt, met name waar het gaat om hogere functies. Daarom voert de gemeente een positief actiebeleid gericht op zowel de eigen organisatie als op bedrijven en instellingen.
2. De gemeente gaat respectvol om met vluchtelingen die niet meer terug kunnen keren naar hun eigen land. PGL vindt noodhulp voor vluchtelingen nog steeds nodig.
3. Het gesubsidieerde anti-discriminatie meldpunt Tumba blijft bestaan.
4. De gemeente behandelt het Fries als spreek- en schrijftaal gelijkwaardig aan het Nederlands. In de

komende vier jaar zal de gemeente Leeuwarden de inspanningen rondom het Friese taalbeleid versterken. Zeker nu de herindeling leidt tot meer Friessprekende inwoners in de gemeente.

5. Gemeente Leeuwarden blijft haar werknemers ook in de toekomst cursussen Frysk aanbieden in samenwerking met de Afûk.
6. PGL vindt dat de gemeente aandacht moet blijven geven aan het Liwwadders als stadstaal.

C. Leeuwarden internationaal

In een globaliserende wereld hangt alles met elkaar samen: een besluit dat we hier nemen, kan consequenties hebben aan de andere kant van de wereld. PGL heeft ook oog voor belangen van mensen in de rest van de wereld. Daarom vinden wij dat de gemeente Leeuwarden geen zaken mag doen met bedrijven, die verdienen aan mensenhandel, slavernij, wapenhandel en kinderarbeid. De afgelopen raadsperiode heeft PGL een motie ingediend waardoor de burgemeester bij handelscontacten met China aandacht moet hebben voor arbeidsomstandigheden en mensenrechten. Deze motie is aangenomen. Natuurlijk zijn op lokaal niveau de mogelijkheden beperkt, maar wel van waarde voor gemeenschappen ver weg.

1. PGL steunt plaatselijke initiatieven op het gebied van internationale samenwerking en bewustwording. Niet door boycot en uitsluiting, maar door dialoog komen veranderingen op gang.
2. Zo blijft de gemeente participeren in het Befrijdingsfestival, waarin dialoog centraal staat.
3. Leeuwarden moet fair trade gemeente worden. De gemeentelijke organisatie heeft hierin een

voorbeeldfunctie en maakt alleen gebruik van fair trade producten.

4. PGL steunt het op lokaal niveau optimaal uitvoeren van Europese richtlijnen op het gebied van water- en luchtkwaliteit en biodiversiteit.
5. PGL wil dat de gemeente veel meer gebruik maakt van Europese gelden voor innovatieve en duurzame ontwikkeling.

D. Dienstverlening en communicatie

PAL GroenLinks (PGL) wil dat de gemeente Leeuwarden haar burgers servicegericht, klantvriendelijk en goed bedient. Dit is, zoals gezegd, een belangrijke basistaak van een gemeente. De loketfuncties binnen de gemeente Leeuwarden moeten op orde te zijn. Geen lange wachttijden voor paspoort of vergunningen.

De gemeente moet ook meer gebruikmaken van de mogelijkheden van internet en lokale media om haar burgers te bereiken en te bedienen. Lokale media zijn belangrijk voor het functioneren van de plaatselijke democratie; om mensen bij ontwikkelingen in hun directe omgeving te betrekken en invloed te geven.

1. PGL wil dat Leeuwarden altijd op een open wijze communiceert met haar bewoners.
2. De gemeente blijft actief in gesprek met lokale radio- en tv-omroepen en betreft deze kanalen bij de nieuwsverspreiding rondom politieke besluiten.
3. De toegankelijkheid van overheidsgebouwen en overheidsvoorzieningen, waaronder de gemeentelijke website, dienen voor mensen met een beperking gewaarborgd te worden.

4. De gemeente Leeuwarden bevordert het gebruik van internet door enerzijds zélf goed bereikbaar te zijn met een goed functionerende internetsite en anderzijds internetprojecten voor en/of door bewoners te ondersteunen.
5. Tevens wordt de bevolking uitgenodigd actief mee te denken over toekomstig beleid en haar mening te geven over de uitvoering daarvan. Inspraak en internet bieden directe mogelijkheden voor burgers om hun zienswijze kenbaar te maken.
6. Overleg met de bewoners vindt, naast op stedelijk niveau, vooral op wijk-, buurt- en dorpsniveau plaats. De bestaande wijkpanels en dorpsbelangen zijn hiervan een goed voorbeeld. Deze wijkpanels en dorpsbelangen worden steeds gericht voorzien van alle relevante informatie en betrokken bij voorbereidende besluitvorming aangaande hun wijk of dorp.
7. De gemeente gaat nog meer gebruik maken van een digitaal loket. Dan kunnen de meest voorkomende handelingen online geregeld worden, zoals aanvragen en aangiftes.
8. De gemeente streeft er naar om zo veel mogelijk gegevens als open data beschikbaar te stellen. Hierbij wordt natuurlijk goed rekening gehouden met privacy.
9. Om niet afhankelijkheid te zijn van één leverancier streeft PGL naar meer gebruik van open source software door de gemeente.

E. Openbare orde en veiligheid

De huidige wil van de regering om te dereguleren, staat in schril contrast met een toenemend aantal wetten en regels om de veiligheid te vergroten. Repressieve maatregelen zoals cameratoezicht, fouilleren, een

identificatieplicht moeten de risico's beperken, maar leiden vooral tot een groter gevoel van onveiligheid. Maatregelen raken vooral de 'nette burger' en tasten onze privacy aan. Dat is niet de lijn die PAL GroenLinks (PGL) voorstaat.

Leeuwarden is geen bijzonder onveilig gemeente! De gemeentelijke overheid moet daarom meer inzetten op preventieve maatregelen en menselijk toezicht in plaats van kunstmatig versterken van het veiligheidsgevoel. Op voorstel van PGL is daarom weer een politiepост in de binnenstad gerealiseerd. Een maatregel als cameratoezicht leidt op z'n best alleen tot schijnveiligheid en op z'n slechtst tot een groter gevoel van onveiligheid. Toezicht en handhaving zien wij juist als mensenwerk; de beste camera's blijven de ogen van mensen.

Voor PAL GroenLinks (PGL) is fysiek geweld de ergste vorm van criminaliteit. Geweld moet ook hard en adequaat bestraft worden. Tegen overlast stellen wij de menselijke factor centraal door bijvoorbeeld goede opvang en begeleiding voor drugsverslaafden en daklozen te bieden. Hangjongeren worden gestimuleerd tot een serieuze dagbesteding, deelname aan sportactiviteiten en begeleiding bij het vinden van passend werk.

Preventief veiligheidsbeleid

1. Effectief veiligheidsbeleid begint met het verbeteren van de leefomgeving en de openbare ruimte. De gemeente zorgt ervoor dat deze ruimte zo is ingericht, dat vandalisme en criminaliteit worden tegengegaan. Dit doet zij bijvoorbeeld door sociaal onveilige situaties aan te pakken, zoals slecht verlichte plaatsen of een vervuilde omgeving.
2. Bij nieuwbouwprojecten wordt veiligheid op straat verbeterd door zogenoemde straatkamerwoningen, die

vanuit de woonkamer direct zicht bieden op wat zich op straat afspeelt.

3. Een in sociaal opzicht vitale samenleving is het beste uitgangspunt ter voorkoming van criminaliteit. Het gemeentelijk beleid is gericht op deelname aan de maatschappij van groepen in een achterstandspositie en op het tegengaan van te grote sociaaleconomische ongelijkheden. Werk en welzijn zijn de beste preventie tegen criminaliteit.

Veilige school

1. PGL wil jeugdcriminaliteit preventief bestrijden. Een goede opleiding of werk is daarbij essentieel. Ook sport werkt de-escalierend.
2. Steeds meer scholen krijgen te maken met pesten, geweld en criminaliteit op school. PGL ziet dit als een maatschappelijk probleem en niet alleen als een probleem van de school zelf. Een veiligheidsplan per school, gemaakt met leerlingen en ouders, is daarbij een goed instrument. Ook de schooljongerenwerker en de schoolagent kunnen hierbij een goede rol spelen.

Politie en handhaving

1. De politie moet er zijn als je ze nodig hebt. Paraatheid is van groot belang. Elke wijk en elk dorp moet (een) eigen gebiedsgebonden agent(en) hebben. Wat ons betreft: handen af van de wijkagent!
2. Het positieve actiebeleid om de politie meer een afspiegeling van de bevolking te maken, moet worden voortgezet.
3. PGL vindt dat de politie achter het bureau vandaan moet en meer - vooral te voet of op de fiets - zichtbaar aanwezig moet zijn op straat. Wij willen: 'Blauw méér op straat' in plaats van 'Meer blauw op straat'. Daarnaast moeten er meer stadstoezichthouders, buurtbeheerders en conciërges worden aangesteld.

4. Ook het preventief fouilleren in de binnenstad van Leeuwarden is in de afgelopen raadsperiode gecontinueerd. Ook hiervoor geldt dat PGL kritisch de effecten zal blijven volgen. Bij onvoldoende effect zullen wij voortgang van deze maatregel niet steunen.
5. Mensen mogen niet op grond van al dan niet vermeende groepskenmerken verdacht zijn. PGL is tegen preventief oppakken van individuen of groepen. Discriminatie delicten verdienen meer aandacht.
6. PGL wil de gecombineerde aanpak in het Veiligheidshuis doorzetten, deze werpt immers zijn vruchten af: sociale hulpverlening is preventief en beter dan alleen maar straffen. Dit geldt ook bij de aanpak van veelplegers.
7. Huiselijk geweld achter de voordeur moet door goede voorlichting te geven extra aandacht krijgen in Leeuwarden. Vroegtijdige signalering door scholen, hulpverlening, politie en medici kan privégeweld wellicht voorkomen. Privégeweld kent veel meer slachtoffers dan openbaar geweld, en moet daarom ook een hogere prioriteit hebben. De gemeente en het Openbaar Ministerie stemmen hun preventieve en repressieve handelen op elkaar af.
8. PGL wil straat-, buurtcoaches blijven inzetten. Menselijk toezicht ter voorkoming van hangjongerenoverlast verdient de voorkeur boven samscholingsverboden en cameratoezicht.
9. PGL wil het gebruik van harddrugs decriminaliseren. Daarom zijn we tevreden met de gebruiksruijme en het experiment voor het gecontroleerd verstrekken van heroïne aan het Vliet. Wel blijft de politie prioriteit geven aan de bestrijding van de handel in harddrugs.
10. PGL is voor het legaliseren van de 'achterdeur' van coffeeshops. Naast het gedogen van de verkoop van wiet moet ook de inkoop of teelt door coffeeshops - binnen afgesproken grenzen - gedoogd worden. Met gelegaliseerde wietteelt kan de overheid ook

meer eisen stellen aan het THC-gehalte en de omstandigheden waaronder de teelt plaatsvindt. Coffeeshops moeten niet gedwongen worden te handelen met criminelen.

11. Ook in Leeuwarden werken slachtoffers van mensenhandel in de prostitutie. PGL vindt dat onaanvaardbaar en wil dat de gemeente met andere partners mogelijkheden creëert voor de prostituees om met dit werk te stoppen. In een veilige omgeving moet woonruimte, scholing en (tijdelijk) werk beschikbaar worden gesteld. Daarnaast moet kritisch worden gekeken naar de opzet en het aantal ramen op de Weaze.

F. Een sluitende begroting

Gemeenten ontvangen een belangrijk deel van hun inkomsten van de landelijke overheid (het gemeentefonds). Door het kabinet wordt gekort op deze landelijke bijdrage. Daarnaast worden een aantal zorgtaken en taken op het gebied van arbeidsparticipatie naar de gemeente overgeheveld met een flinke korting op het budget. PAL GroenLinks ziet daarom graag ook een decentralisatie van belastingen. Minder landelijke belasting en meer mogelijkheden voor nieuwe vormen van gemeentelijke belasting. Daarmee krijgen gemeenten meer beslissingsruimte over de lasten voor de burger en kan de burger sneller zijn invloed laten gelden op het handelen van zijn gemeente.

PAL GroenLinks wil een sluitend meerjarenperspectief om voorzieningen ook op langere termijn betaalbaar te houden. Om de begroting sluitend te houden en gemeentelijke taken te blijven uitvoeren, moet op verschillende terreinen worden bezuinigd of moeten de lasten worden verhoogd.

1. De begroting moet op lange termijn houdbaar blijven. Om dynamiek te behouden, moet in economisch zware tijden de gemeente toch extra investeren in de stad en in de dorpen. Een beperkt begrotingstekort en gebruikmaken van reserves die in betere tijden zijn opgebouwd, zijn daarom acceptabel.
2. PGL ziet bezuinigingen niet per definitie als enige oplossing voor een sluitende begroting. Lastenverzwaring is ook een mogelijkheid, al is het niet een erg aantrekkelijke. Leeuwarden voorziet vanuit haar wettelijke taken immers in belangrijke (basis) voorzieningen als wegen, schoolgebouwen, openbare ruimte. Daarnaast kiest PGL voor investeringen in bijvoorbeeld armoedebeleid, het creëren van groene banen, lokale initiatieven, openbaar vervoer, cultuur en recreatie.
3. Er moet altijd een goede afweging worden gemaakt tussen de lastendruk voor de burgers en de kwaliteit en toegankelijkheid van de geleverde voorzieningen.
4. PGL hanteert het principe dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Kwijtscheldingsregelingen voor burgers met een minimaal inkomen blijven in stand. De gemeente bezuinigt niet extra op het armoede- en zorgbeleid ten opzichte van de (krappe) budgetten die de landelijke overheid beschikbaar stelt.
5. PGL vindt een herbezinning op door de gemeente uitgevoerde taken van belang. Deze herbezinning kan leiden tot het niet meer uitvoeren van bepaalde taken en daarmee het niet meer ter beschikking stellen van geld en mensen voor het uitvoeren van die taken.
6. Bij aanbestedingen van diensten is voor PGL niet alleen de prijs doorslaggevend. Er wordt vooral ook gekeken naar duurzaamheid, kwaliteit en de invloed op de lokale economie en werkgelegenheid. Aanbieders die werklozen uit de gemeente van werk kunnen voorzien (de zogenaamde social return), hebben een streepje voor. Met bedrijven of (financiële) instellingen die verdienen aan slavernij, mensen- en wapenhandel, kinderarbeid en uitbuiting doet de gemeente geen zaken.
7. Waar dit wettelijk mogelijk en uitvoerbaar is, wil PGL inzetten op vergroening van de gemeentelijke belastingen. Deze vergroening moet burgers en bedrijven stimuleren om milieuvriendelijkere keuzes te maken.
8. Gemeentelijke heffingen moeten in principe kostendekkend zijn. Waar er een groot verschil is tussen de huidige tarieven en de kosten, kan een andere afweging worden gemaakt. Als overheid willen we onze burgers niet confronteren met grote, onverwachte kostenstijgingen.

Onze speerpunten

1. Banen creëren door isoleren.
2. Vrij baan voor de fiets: fietstunnels bij drukke kruispunten.
3. Eetbaar Leeuwarden: ieder dorp en wijk een eigen buurttuin.
4. Skaaf mut blieve. De Harmonie en it doarpshûs oek.
5. Zorg dichtbij mensen houden.
6. Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018: een succes voor iedereen!
7. Geen peperdure lawaai-JSF.
8. Geen verplichte tegenprestatie bij uitkering. Eigen motivatie eerst.
9. Leeuwarden energieneutraal in 2020.
10. Opkomen voor kinderen in armoede.

PAL GROENLINKS
NATUURLIJK EIGENZINNIG SOCIAAL
PALGROENLINKS.NL